

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Forenzní sociální práce

Forensic social work

Martina Stehnová

Katedra pastorační a sociální práce
Vedoucí práce JUDr. Daniel Bartoň, LL.M., Ph.D.
Studijní program Sociální práce
Studijní obor SPP

Praha, prosinec 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem Forezní sociální práce napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

V Praze dne 10.12.2022

Martina Stehnová

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá forenzní sociální prací, seznámením s problematikou, popsáním metod forenzní sociální práce a vymezením role forenzního sociálního pracovníka. Cílem bakalářské práce je popsat současný stav forenzní sociální práce v českém prostředí a přiblížit na příkladech dobré praxe ze zahraničí její možné využití a přínosy.

Klíčová slova

forenzní věda, sociální práce, trestní činnost, opatrovnická justice, soudnictví

Summary

This bachelor thesis deals with forensic social work, introduction to the issue, description of the methods of forensic social work and definition of the role of a forensic social worker. The aim of the bachelor thesis is to describe the current state of forensic social work in the Czech Republic and to present its possible use and benefits based on examples of good practice from abroad.

Keywords

forensic sciences, social work, criminal activity, guardianship justice, judiciary

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce JUDr. Danielu Bartoňovi, LL. M., Ph.D. za konzultace a jeho připomínky k textu a obsahu. Zároveň děkuji forezním sociálním pracovnícím Mgr. Martině Tatkové a Mgr. Kateřině Pomkové za rozhovory a náhled do praxe, a paní Mgr. Janě Zapletalové Koláčkové za možnost účastnit se konference Soudní sociální práce.

Obsah

Úvod	8
1. Forenzní sociální práce	9
1.1 Definice	9
1.2 FSP v kontextu dalších věd	11
1.3 Historie forenzní sociální práce	12
2. Cílové skupiny forenzní sociální práce	14
2.1 Pachatelé trestných činů	14
2.2 Oběti trestných činů	16
2.3 Ohrožené děti	18
2.4 Riziková mládež	19
2.5 Zranitelné dospělé osoby	19
3. Metody a techniky forenzní sociální práce	20
3.1 Krizová intervence	20
3.2 Vedení rozhovoru	22
3.3 Mediace	23
3.4 Probace	24
3.5 Restorativní setkání	25
3.6 Poradenství	26
4. Forenzní sociální práce v České republice	28
4.1 Projekt justiční akademie	28
4.2 Pozice forenzního sociálního pracovníka	29
4.2.1 Náplň práce forenzního sociálního pracovníka	30
4.2.2 Spolupráce	33
4.2.3 Manuál forenzního sociálního pracovníka	33

4.4 Praxe forenzní sociální práce.....	34
4.4.1 Cochemská praxe.....	34
4.4.2 Jiný soudní rok	38
4.4.3 Edukace	39
4.4.4 Rodičovský plán	39
5. Forenzní sociální práce v zahraničí	40
5.1 Problem-solving justice ve Spojených státech amerických.....	40
5.2 Family drug and alcohol courts ve Velké Británii.....	43
5.3 Forenzní sociální práce v Kanadě.....	46
5.4 Institut forezního duševního zdraví v Austrálii	47
5.5 Forenzní sociální práce ve Španělsku.....	48
5.6 Forenzní sociální práce na Kostarice.....	50
5.7 Forenzní sociální práce v Jihoafrické republice	50
Závěr.....	52
Seznam zkratk.....	54
Seznam obrázků.....	55
Seznam zdrojů	56
Příloha.....	66

Úvod

V době, kdy jsem procházela možná témata a oblasti bakalářské práce jsem narazila na vypsané téma a pojem forenzní sociální práce. Kromě názvu mě na něm zaujalo zejména to, že jsem o něm v dosavadním průběhu studiu neslyšela a v osnovách předmětů na něj nenarazila.

Forenzní sociální práce je relativně mladý obor, který se v České republice teprve začíná zavádět, nicméně v zahraničí už na něj vznikají i specializované studijní obory a své místo si v širokém působení sociální práce našel.

V první části práce se zaměřuji na teorii forenzní sociální práce, na její definici, historii a uvedení v kontextu dalších forezních věd. Ve druhé části se zabývám nejčastějšími cílovými skupinami, se kterými forenzní sociální práce pracuje. Ve třetí části popisuji vybrané metody a techniky využívané ve forenzní sociální práci, a to krizovou intervencí, vedení rozhovorů, mediací, probaci, restorativní setkání a poradenství. Ve čtvrté kapitole popisuji aktuální stav v České republice, založený na projektu Justiční akademie, který forenzní sociální práci do české justice přináší. V poslední části se zaměřuji na forenzní sociální práci v zahraničí, konkrétně na odlišná pojetí forenzní sociální práce ve Spojených státech amerických, ve Velké Británii, v Kanadě, v Austrálii, ve Španělsku, na Kostarice a v Jihoafrické republice.

Cílem bakalářské práce je popsat problematiku a principy forenzní sociální práce, popsat její aktuální stav v České republice a v zahraničí, a na příkladech dobré praxe ukázat její rozmanitost a to, co by mohla našemu systému a společnosti přinést.

1. Forezní sociální práce

1.1 Definice

Sociální práce je společenskovední disciplína, která má za cíl odhalovat, vysvětlovat, zmírňovat a řešit sociální problémy ve společnosti, a to například problém chudoby, zanedbávání výchovy, diskriminaci, delikvenci, nezaměstnanost a jiné. Vykonavatelem sociální práce je sociální pracovník, který pracuje jak s jednotlivci, tak i s rodinami, skupinami a komunitami. Ačkoliv v českém prostředí není sociální práce zákonem členěna na podobory, pouze se dále dělí druhy sociálních služeb (sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence), lze sociální práci specializovat například dle cílové skupiny či resortu. Jednou z těchto specializací je sociální práce v trestní justici. (MATOUŠEK, Slovník, 2008, str 200-201)

V souvislosti s justicí a právem v kontextu sociální práce zmiňují zahraniční zdroje pojem forezní sociální práce (FSP), forezní z anglického výrazu forensic znamenající soudní. Zatímco v České republice již dlouho praktikovaná sociální práce v trestní justici pracuje zejména s pachateli trestných činů, Květenská v jednom z prvních českých článků o forezní sociální práci uvádí, že by se do FSP v českém prostředí daly zahrnout i oblasti práce s oběťmi trestných činů, s ohroženými osobami domácím násilím, násilnými osobami, ohroženými dětmi či problematikou v oblasti lidských práv. (KVĚTENSKÁ, 2015, str 19)

Forezní sociální práce je podle americké National Organization of Forensic Social Work popisována jako aplikace sociální práce v otázkách a problémech týkající se práva a právního systému. Širší definice zahrnuje do FSP praxi sociální práce, která jakkoliv souvisí s právní problematikou a soudními spory. Jedná se zejména o problematiku v oblasti péče o děti, rodičovských práv,

zneužívání, přestupky mladistvých a nápravná nařízení. (NOFSW, nedatováno, online)

Forenzní sociální pracovník musí mít znalosti práva a orientovat se v právním systému a specifických požadavcích v rámci soudních řízení. Náplní práce může být provádění konzultací, vzdělávacích aktivit a školení pro personál v soudním systému i klienty a veřejnost, diagnostika, léčba a hodnocení, soudní znalectví, šetření, mediace a další činnosti. (NOFSW, nedatováno, online)

Podle Justiční akademie je FSP aplikace metod a postupů sociální práce v prostředí soudního rozhodování a dalších činností soudu. Nejedná se o ingerenci soudní moci do moci výkonné ani o nahrazování činností sociálních služeb soudu. (KOLÁČKOVÁ ZAPLETALOVÁ, 2021, konference)

Pro lepší pochopení FSP používá Maschi a Leibowitz definici, podle které je FSP kombinací všeobecné sociální práce (všeobecné znalosti a dovednosti, práce s jednotlivci, rodinami, skupinami, organizacemi a komunitami), forenzní specializace (specializovaná sociální práce a aktivní využívání právních znalostí a zákonů, začleňování důkazů) a spolupráce (s klienty, multidisciplinární). Role forezních sociálních pracovníků umožňuje převzít více profesních rolí, funkcí a zaměřit se na více činností tak, aby se zlepšilo sociální fungování klientů a zlepšily se i podmínky pro spolupráci s klienty, odborníky a případnými dalšími stranami. Soudní aspekt práce staví sociální pracovníky do pozice, ve které mohou ctít profesní závazek pomocí právních znalostí a dovedností. S narůstající složitostí sociálních problémů je nevyhnutelné zapojení sociálních pracovníků do multidisciplinárních týmů. Sociální pracovníci jsou tak schopni řešit sociálně právní problémy s pomocí odborníků z jiných oblastí a dívat se na problém a zkoumat ho z několika úhlů. Spolupráce zahrnuje odborníky z řad lékařů, sester, právníků či obhájců. Zároveň ale musí být sociální pracovníci zběhlí ve spolupráci s klienty

samotnými, rodinnými příslušníky a dalšími zainteresovanými stranami. (MASCHI, LEIBOWITZ, 2017, str 10-14)

1.2 FSP v kontextu dalších věd

V rámci multidisciplinárních týmů mohou forezní sociální pracovníci spolupracovat s dalšími odborníky forezních disciplín.

Při soudní, vyšetřovací a policejní praxi se dnes běžně využívá forezní psychologie. Forezní psychologii řadíme do aplikovaných psychologických disciplín, která se zabývá chováním a prožíváním v situacích, které reguluje právo, zkoumá psychickou stránku v právně relevantních situacích. Především se využívá v právu trestním. Forezní psychologie studuje chování a prožívání jak těch, kdo právo vykonávají, tak i těch, kteří jsou právu podrobováni. Forezní psychologie se podle českého psychologa J. Neumanna dělí na oblasti kriminalistické psychologie, soudní psychologie, penitenciární psychologie, postpenitenciární psychologie a kriminologické psychologie. (ČÍRTKOVÁ, 1994, str 7-17)

Kriminologie je nauka o kriminalitě neboli zločinnosti. Kriminologie je empirická věda zkoumající společenské, osobnostní, sociologické, psychologické, psychiatrické, pedagogické a trestně právní aspekty kriminality jakožto sociálně patologického fenoménu. (GŘIVNA a kol, 2019, str 23-31)

Na pomezí kriminologie a psychologie se pohybuje obor viktimologie. Viktimologie se zabývá oběťmi trestných činů, zkoumá, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele, jakým způsobem se podílí na interakci v průběhu trestného činu a také způsobem pomoci obětem a zabránění viktimizace potenciálních obětí. (VELIKOVSKÁ, 2016, str 9-17)

Dále potom mohou forenzní sociální pracovníci spolupracovat s odborníky z řad kriminalistiky, forenzní psychiatrie, sexuologie, forenzní medicíny či trestně právní nauky. (GRÍVNA a kol, 2019, str 27-28)

1.3 Historie forenzní sociální práce

Počátky forenzní sociální práce můžeme hledat ve Spojených státech amerických. Je poměrně těžké oddělit historii forenzní sociální práce od historie sociální práce, jelikož již od počátků pracují sociální pracovníci s širokým spektrem cílových skupin, a práce sociálních pracovníků zahrnovala i přímou práci s obviněnými, zastávání se obětí trestných činů, podporu mládeže, svědčení u soudu, spolupráci s právníky a práci na zlepšování a změně procesů v soudním systému. Zejména v kontextu dějin Spojených států amerických byla jádrem sociální práce sociální spravedlnost a sociální pracovníci stáli za těmi, kteří nemohli mluvit. (MASCHI, BRADLEY, WARD, 2009, str 12-18)

Prvním milníkem ve FSP bylo roku 1899 založení prvního soudu pro mladistvé v Illinois, i když se v té době ještě nepoužívalo spojení forenzní sociální pracovník. (ROBERTS a BROWNELL, 1999, str 359-369)

Dalšími milníky pro ukotvení FSP v systému byly vznik Národní rady pro zločin a delikvenci v roce 1907 a zavedení soudů pro mladistvé ve 46 státech USA do roku 1925. Ve dvacátých letech minulého století byly obvyklé pozice policejních sociálních pracovníků. V průběhu Velké hospodářské krize byly tyto pozice zrušeny, ale opět se obnovily ve čtyřicátých letech, kdy vzrostl počet mládežnických gangů a vznikla potřeba sociálních poraden a jejich pracovníků, kteří by spolupracovali se soudy. Pro vývoj FSP ve Spojených státech bylo dále důležité schválení zákona o soudnictví ve věcech mládeže a delikvence z roku 1974, schválení zákona o obětech trestných činů z roku 1984 a přijetí tzv. vlasteneckého zákona o sjednocování a posilování Ameriky pro stíhání a bránění terorismu. (MASCHI, BRADLEY, WARD, 2009, str 12-18)

Za již více než stoletou praxi FSP dokázali pracovníci udělat pokrok v obhajování a zajišťování sociálních služeb pro mladistvé pachatele, dospělé pachatele i oběti násilných trestných činů, kdy tyto skupiny byly v minulém století společnostmi opomíjené. (ROBERTS a BROWNELL, 1999, str 359-369)

2. Cílové skupiny forenzní sociální práce

Jak již bylo popsáno v úvodní kapitole, FSP se zabývá sociální prací v soudním systému. Mezi nejčastější cílové skupiny tedy patří ti, kterých se soudní řízení týkají, a to jak pachatelé trestných činů, tak oběti. Dále FSP často pracuje s ohroženými dětmi a mládeží a zranitelnými osobami v dospělém věku. V této kapitole charakterizují jednotlivé cílové skupiny a uvádím specifika práce s nimi, se kterými by měl být forenzní sociální pracovník seznámen. Příklady organizací a sociálních služeb využitelných pro cílovou skupinu uvádím v příloze.

2.1 Pachatelé trestných činů

Ve forenzní praxi označujeme jako pachatele osobu, která se dopustila trestného činu, ale i osoby, které nejsou trestně stíhané, jako například děti, osoby po výkonu trestu či potenciální pachatele. (BĚLÍK, HOFERKOVÁ, KRAUS, 2017, str 61-62)

Pojem pachatel je v českém právu definován v § 22 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník jako „ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepříčetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala.“ Pokud byl trestný čin spáchán úmyslným jednáním více osob, nazýváme je

spolupachateli a každý z nich odpovídá za čin tak, jako by ho spáchal sám. (§ 22 a 23 zákona č. 40/2009, trestní zákoník)

Jedince páchající trestnou činností můžeme typologicky dělit podle Schmidebergera na: 1. obyčejného člověka dohnaného k činu okolnostmi, 2. člověka unešeného neodolatelným impulsem, 3. neurotického zločince poháněného neodolatelnými silami s neznámou povahou, 4. skutečného zločince pyšného se svým delikventním chováním, a 5. zločince z důsledku onemocnění. Příčiny vzniku a rozvoje kriminality a delikvence jsou multifaktoriální s významnými biopsychosociálními faktory. K biologickým faktorům patří pohlaví, věk a vrozené dispozice. K psychickým faktorům zejména úroveň mentálních schopností a temperament. Nejdůležitějším sociálním faktorem je rodina, jejíž úplnost a případný výskyt patologických jevů ovlivňuje vývoj jedince. (VETEŠKA, FISCHER, 2020, str 27-35)

Při práci s pachateli trestných činů je cílem vedení klienta k tomu, aby napravili újmu obětem, začlenit klienta zpět do společnosti a snížit pravděpodobnost opakování trestného činu. Práce s pachateli probíhá jak ve výkonu trestu ve vězení (pracovní, sociální, vzdělávací a volnočasové aktivity v rámci programu zacházení), tak i při trestech vykonávaných na svobodě (pomoc, podpora a kontrola nad povinnostmi), tak i jako postpenitenciární péče (depistáž, poradenství, intervence). Provázanost těchto služeb je ideálem, bohužel však ne vždy se tento model daří naplňovat. Uplatňují se návštěvy v místě pobytu pachatele, pravidelný osobní kontakt s pomáhající organizací, spolupráce s dalšími institucemi, policií a soudy a spolupráce s obětí v rámci restorativních přístupů a mediace. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 484-486)

Pachatelé trestných činů mohou využít zejména služeb odborného sociálního poradenství, sociální rehabilitace, služby následné péče, azylových domů, nocleháren, domů na půl cesty, terénních programů, krizové pomoci či

telefonické krizové pomoci. Seznam vybraných organizací a jejich služeb uvádím pro dokreslení v příloze. (REGISTR POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, Pachatelé, online)

2.2 Oběti trestných činů

Obětí označujeme fyzickou osobu, která při trestném činu utrpěla újmu, a to na životě, zdraví, majetku, cti, svobodě nebo jiných právech (BĚLÍK, HOFERKOVÁ, KRAUS, 2017, str 58).

Pojem oběť je přesně definován § 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů jako „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“ (§ 2 zákona č. 45/2013, o obětech trestných činů)

Zákon o obětech trestných činů dále v § 2 odst. 4 definuje pojem zvláště zranitelná oběť, kterou se rozumí zvláště náchylné osoby, u kterých je nutné zajistit speciální opatření. Zvláště zranitelnými oběťmi jsou například dítě, osoba vysokého věku, osoba s fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem, osoba se smyslovým poškozením pokud tyto poměry brání plnému a účelnému uplatnění ve společnosti, oběť trestného činu obchodování s lidmi, znásilnění, týrání svěřené osoby, týrání osoby žijící ve společném obydlí nebo teroristického útoku a oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo oběť činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. (§ 2 zákona č. 45/2013, o obětech trestných činů)

Jelikož každá oběť a trestný čin nesou spoustu proměnných, nelze stanovit prototyp klasické oběti trestného činu. Existují ovšem různé typologie obětí, z nichž uvádím čtyři používané v českém prostředí. První typologií je rozdělení podle viny podle Holysta na: 1. oběti, které si vlastní viktimizaci zavinily a 2. oběti, které si vlastní viktimizaci nezavinily. Druhou typologií je rozdělení podle zodpovědnosti obětí za trestný čin podle Schafer na: 1. nesouvisející oběti, které nenesou zodpovědnost, 2. provokující oběti, které jsou spoluodpovědné, 3. ukvapené oběti s určitým stupněm zodpovědnosti z důvodu rizikového chování, 4. biologicky slabé oběti, které jsou svými hendikepy přitažlivé pro pachatele, 5. sociálně slabé oběti, které zodpovědnost nenesou, ale jsou pachateli vnímány jako snadné oběti, 6. sebeviktimizované oběti, které jsou plně zodpovědné, a 7. politické oběti, stojící v opozici k moci. Třetí typologií je dělení podle reakce oběti podle Čírtkové na: 1. oběť s expresivní a oběť s kontrolovanou reakcí a 2. oběť pasivní a oběť aktivní. Poslední čtvrtou zmíněnou typologií je dělení podle potřeby včasné psychologické péče na místě trestné události vzniklé ve spolupráci Policie České republiky a organizace Bílý kruh bezpečí, o.s., na: 1. zlomené oběti – zejména pozůstalí, oběti pokusu o vraždu, oběti s těžkou újmou na zdraví či znásilnění, a 2. zranitelné oběti – osoby ohrožené sociálním vyloučením, děti, senioři, osoby s hendikepem. (VELIKOVSKÁ, 2016, str 27-33)

Práce s oběťmi je zatím často oddělována od práce s pachateli, i když se stále častěji využívá restorativních přístupů. V klasickém modelu největší práce s obětí probíhá v přípravném řízení a poté částečně ještě ve vykonávacím řízení. Tento přístup a postoj je právě v rámci FSP měněn a práci s obětí je i věnován větší důraz. Postupně je také zaváděno bezplatné právní poradenství a právní zastoupení obětí trestných činů. Kromě práce s primární obětí je nezbytné pracovat i se sekundární obětí a rodinou oběti. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 491-493)

Oběti trestných činů mohou využívat zejména služeb odborného sociálního poradenství, krizové pomoci, telefonické krizové pomoci, intervenčních center či azylových domů. Seznam vybraných organizací a jejich služeb uvádím pro dokreslení v příloze. (REGISTR POSKYTOVATELŮ SOCIÁLNÍCH SLUŽEB, Oběti, online)

2.3 Ohrožené děti

Ohrožené dítě, také pod pojmem dítě v nouzi, definujeme jako dítě, kterému se nedostává potřebného standardu péče ze strany rodičů či jiných zodpovědných osob a je negativně ovlivněn jeho vývoj a zdraví. Ohrožené dítě je dítě s omezenou sociální percepcí, traumatem, handicapem či problémovým chováním. (PEMOVÁ, PTÁČEK, 2012, str 22-23)

Špatné zacházení s dítětem dělíme do čtyř kategorií, i když v praxi se často prolínají. Jedná se o tělesné týrání, sexuální zneužívání, zanedbávání a emoční týrání. Při posuzování špatného zacházení s dítětem je nutné brát v potaz závažnost činů, častost činů, věk dítěte a jeho vyspělost. Nejčastějšími indikátory špatného zacházení jsou lékařské nálezy, informace od učitelů, oznámení policie a kontakty s krizovými centry. (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, 2010, KODYMOVÁ, str 27-28)

Dítě je kromě případů špatného zacházení předmětem soudního sporu zejména v případech otázek výchovy, styku s rodiči, otázek otcovství a mateřství, volby školy, změně příjmení, otázek výživného a určení vhodné terapie. (KRAJ VYSOČINA, online)

2.4 Riziková mládež

Rizikovou mládež definujeme jako takovou mládež do 18 let věku, u které se vytvořily podmínky pro ohrožující chování. Toto chování ohrožuje psychický a sociální vývoj, zároveň ohrožuje i své sociální prostředí. Ohrožující chování zahrnuje tři hlavní oblasti, a to zneužívání návykových látek, poruchy chování až kriminalitu a poruchy reprodukčního zdraví. Mezi vnitřní příčiny ohrožujícího chování patří vrozené a získané predispozice, poruchy osobnosti, psychózy, poruchy pozornosti a mentální retardace. Mezi vnější příčiny patří vliv rodiny, školy, vrstevníků a sociálního prostředí, negativní vlivy masmédií či regionální a místní vlivy. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 347-350)

Riziko se může u mládeže projevovat zvýšenou zranitelností, možným ubližováním sám sobě či proviněním vůči jiným lidem a společnosti porušením zákonů. Kriminální chování u mládeže je nejčastěji majetková trestní činnost, jako krádež, poškození a výtržnictví. (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, KODYMOVÁ, 2010, str 268-270)

2.5 Zranitelné dospělé osoby

Zranitelná dospělá osoba je osoba starší 18 let, jež může být ohrožena zneužíváním, vykořisťováním či jinou újmou, a to z důvodu své nemoci, hendikepu, věku či jiné sociální nerovnosti. Zneužívání může mít formu fyzickou, psychickou, sexuální, finanční, diskriminační či institucionálního zneužívání. (NADACE OSF, nedatováno, online)

3. Metody a techniky forenzní sociální práce

Metody sociální práce jsou postupy, které jsou vázané na cílový subjekt, jeho aktuální situaci, vztahový kontext a systémové vazby (MATOUŠEK, Metody, 2008, str 13). Práce s klienty v praxi FSP se liší podle cílové skupiny. V této kapitole popisují základní metody a techniky, které jsou využitelné pro oblast FSP.

3.1 Krizová intervence

Forenzní sociální pracovníci se v rámci své praxe setkávají s klienty ve složitých životních situacích, s klienty prožívající velký stres či krizi, proto je možné využít při práci metody krizové intervence, či by měl být schopen odkázat klienta na vhodnou službu poskytující krizovou intervenci.

Krizi chápeme jako subjektivně ohrožující situaci s velkým potenciálem změny, který obvykle vede ke změně způsobů chování. Příčinou krize je kombinace stavu vyladěnosti organismu a spouštěče. Mezi nejčastější vnější spouštěče patří úmrtí blízké osoby, rozvod, úraz či onemocnění, ztráta zaměstnání a odchod do důchodu, partnerské změny, sexuální obtíže či finanční problémy. (VODIČKOVÁ, 2002, str 27-33)

Krize můžeme klasifikovat podle systému Baldwina do šesti tříd, kdy s postupující třídou se krize stává závažnější a zdroj stresu se přesouvá od vnějšího k vnitřnímu. První třídou je situační krize – krize při níž čelíme následkům námi neovlivnitelných událostí, druhou je tranzitorní krize – krize z očekávaných životních změn, třetí je vývojová krize – krize pramenící z nedořešených vývojových úkolů, čtvrtou je krize pramenící z náhlého traumatizujícího podnětu, pátou je krize pramenící z psychopatologie a šestou je neodkladný krizový stav. (VODIČKOVÁ, 2002, str 34-39)

Krizová intervence je specializovaná pomoc osobám v krizi, tedy v situaci, kdy vlivem velké změny či nerovnováhy nemůže být situace řešena obvyklými vyrovnávacími strategiemi jedince, obvyklými adaptačními možnostmi či obrannými mechanismy. Krizová intervence je prakticky zaměřená a komplexní pomoc v oblasti psychologické, lékařské, sociální a právní. Nejčastějšími aktivitami jsou poskytnutí bezpečí, emocionální opora a ventilace emocí, usnadnění komunikace, konfrontace s realitou, vedení klienta, zhodnocení schopností a možností a vytvoření plánu pomoci. (ŠPATENKOVÁ, 2011, str 13-16)

Krizová intervence je proces interakce pracovníka s klientem při řešení stavu krize. Krizovou intervencí můžeme rozdělit na tři etapy, a to na zahájení, realizaci a ukončení. V úvodní fázi navazuje intervent s klientem počáteční kontakt a zajišťuje pocit bezpečí klienta. Ve druhé fázi se již zaměřuje na realizaci intervence, získání základních informací, mapování a vznik plánu řešení krize. Třetí konečná fáze ukončení nastává při stabilizaci klienta a překonání krizového stavu. (ŠPATENKOVÁ, 2011, str 17-20)

Obecnými principy krizové pomoci jsou princip dostupnosti, princip individuality krize, princip komplexnosti péče, princip bezbariérovosti a princip návaznosti péče podle potřeb klienta. (VODIČKOVÁ, 2002, str 53-55)

Formu krizové intervence klasifikujeme podle typu kontaktu na prezenční a distanční. Prezenční pomoc se dále dělí na terénní, ambulantní a pobytovou. Distanční pomoc se dělí na telefonickou a internetovou. (ŠPATENKOVÁ, 2011, str 21-42)

3.2 Vedení rozhovoru

Jednou z klíčových kompetencí sociálního pracovníka je schopnost komunikace, vedení rozhovoru s klienty a tím navázání fungující spolupráce. Jednání a model rozhovoru je třeba volit individuálně.

Základními dovednostmi při vedení rozhovoru jsou schopnost strukturovat rozhovor a udržení zdvořilého lidského vztahu. Je nutné dbát na vhodné uvítání klienta a uvedení situace, eliminace nevhodných gest, přítomnost dalších osob při rozhovoru, prostředí a další vlivy, které klienta podvědomě ovlivňují. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 268)

V praxi je při vedení rozhovoru možné využít různé přístupy. Systematický přístup pracuje s otevřeným dialogem, při kterém klient hledá alternativy a sám by měl být odpovědný za interpretaci problému a jeho řešení. Narativní přístup pracuje s přijetím klientova příběhu tak, jak ho on zná, a hledáním nových variant příběhu. Systémový přístup si klade za cíl změnit vzorce pravidel systému ve skupině či rodině tak, aby vyhovovala většímu počtu členů. V přístupu zaměřeném na osobu je základem empatie a naslouchání. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 268-269)

Specifickou oblastí je vedení rozhovorů s dětmi. Běžné rozhovory mají za cíl seznámení, navázání kontaktu, pochopení potřeb, zjištění míry ohrožení a porozumění perspektivy situace dítěte. V závažných problémech je při rozhovorech vhodná přítomnost dětského psychologa či psychiatra. Rozhodujícím momentem pro spolupráci je první setkání, jehož doporučeným postupem je představení, navázání vztahu formou hry, snaha o porozumění, pracovní část rozhovoru, shrnutí a ukončení. Pro pracovní část rozhovoru je vhodné používat standardizované nástroje, které pomáhají ve strukturovanosti otázek a zapisování odpovědí. (PEMOVÁ, PTÁČEK, 2012, str 80-88)

Pomklová v souvislosti s vedením rozhovoru s cílovou skupinou dětí upozorňuje na nutnost orientace ve vývojové psychologii, potřebách a

schopností dětí a znalost možných vývojových poruch (POMKLOVÁ, 2022, ústní sdělení).

3.3 Mediace

Ve FSP je možné využití metody mediace, zprostředkování dohody a vyřešení konfliktu mimosoudně.

Mediace je způsob řešení konfliktu zprostředkovaně a alternativně, kdy vyjednávání proběhlo za účasti třetí osoby, která je neutrální a nemá autoritu k prosazení jí navrhaného řešení. Zásadou mediace je, že zprostředkované řešení problému nesmí vztahy účastníků zhoršit, naopak má pomoci jejich zlepšení. Zároveň má mediace pomoci řešení budoucích problémů s pomocí vlastních zdrojů a způsobů. Mediáci lze provádět jen za souhlasu všech účastníků, musí být dodržována mlčenlivost, důvěra a respekt, a je třeba aktivní a vyvážená účast všech. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 299-301)

Hlavními úkoly mediátora je uvést účastníky do procesu, vysvětlit fáze a postupy, usnadnit komunikaci a dohlížet na strukturu procesu, shromažďovat informace, pracovat se informacemi, postoji a emocemi, analyzovat je, definovat sporné body, zvažovat návrhy řešení a zprostředkovat a sepsat společnou dohodu. S úkoly mediátora souvisí i proces mediace, který se skládá ze sedmi fází: přípravy – vyřešení praktických otázek, zahájení – představení a vysvětlení rolí, naslouchání mediátora – porozumění situace účastníků, vzájemné naslouchání stran – vnímání konfliktu druhou stranou, hledání možných řešení ku prospěchu oběma stranám, dosažení dohody, sepsání reálné dohody a ukončení procesu. (MATOUŠEK, Metody, 2008, str 140-150)

Mediáci v českém soudním prostředí zajišťují zapsaní mediátoři a Probační a mediační služba, specializovaná sociální služba při Ministerstvu spravedlnosti České republiky, která se zaměřuje na práci s oběťmi a pachateli trestných činů (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, KODYMOVÁ, 2010, str 283).

3.4 Probace

Probace je provádění dohledu nad chováním odsouzeného, který je ve výkonu trestu na svobodě. Dohled je vykonáván probačním pracovníkem, který však kromě kontroly plnění soudních opatření poskytuje i podporu a pomoc odsouzenému v obtížných životních situacích a při opětovném začlenění do společnosti. Součástí probace je také řešení následků, které odsouzený způsobil svou trestnou činností. Cílem probace je snížení pravděpodobnosti opakování trestného činu a podpora života, při kterém odsouzený neohrožuje ani svou osobu ani své okolí. Výkonem probace je pověřen příslušný státní orgán, v České republice Probační a mediační služba. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 283-284)

Probační pracovník s klientem (odsouzeným) zpracovává na začátku spolupráce probační program, který definuje délku spolupráce, povinnosti a omezení dané rozhodnutím soudu, podmínky výkonu dohledu a případné následky při neplnění probačního programu. O průběhu spolupráce je probační pracovník povinen zpracovat zprávy. (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, KODYMOVÁ, 2010, str 292-293)

Dohled je možné uložit v rámci rozhodnutí o podmíněném trestu, podmíněném upuštění od potrestání, podmíněném propuštění z výkonu trestu, při rozhodnutí o náhradě vazby dohledem či jako výchovné opatření, a to i dítěti mladšímu patnácti let a mladistvému při trestné činnosti. (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, KODYMOVÁ, 2010, str 293)

V rámci probace se také uplatňují přístupy práce s oběťmi trestných činů a jejich rodinami a restorativní přístupy. (MATOUŠEK, 2013, Encyklopedie, str 284)

3.5 Restorativní setkání

V případech týkajících se trestního práva a práci s pachatelem či obětí mohou forenzní sociální pracovníci využít konceptu restorativní justice a pomoci tak dotčeným stranám se stabilizací situace a mezilidských vztahů.

Pojem restorativní pochází z anglického výrazu restore znamenající obnovit či uzdravit. Restorativní přístup se zaměřuje na újmy vzniklé trestným činem a potřeby poškozeného, stejně tak zapojuje pachatele při řešení vzniklé situace a podporuje jeho přijetí odpovědnosti. (MATOUŠEK, KOLÁČKOVÁ, KODYMOVÁ, 2010, str 285-286)

Restorativní justice se řídí principy náhrady újmy obětem, participace účastníků, dobrovolnosti, bezpečného dialogu, spravedlivé péče o potřeby a zájmy všech účastněných a rovnosti, kolektivní dohody, dosažení vzájemného pochopení a odškodnění a vyhnutí se dominanci. (RESTORATIVNÍ JUSTICE, nedatováno, online)

Restorativní setkání je jedním z postupů využívaných v restorativní justici. Pro setkání lze také využít název konference s pachatelem a obětí. Na rozdíl od mediace ovšem nemají zúčastněné strany stejné pozice. Za vedení setkání je zodpovědný facilitátor. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 281)

Před samotným setkáním je nutné vyhodnotit plánovaný postup, vhodnost řešení a ochotu aktérů k řešení. Je také nutné vyhodnotit, do jaké míry pachatel reflektuje svůj čin a vyhodnotit míru rizika pro oběť. Před setkáním je rovněž nutná důkladná edukace účastníků, jelikož oběti mají obvykle strach ze setkání s pachatelem a pachatelé mohou mít obavy z reakce oběti. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 281)

Vlastní setkání začíná seznámením s průběhem, požadovaným cílem setkání a základními pravidly. Po praktickém úvodu následuje představení účastníků a prezentace problému. Problém je nejdříve prezentován z pohledu toho, kdo na jeho zavinění měl větší podíl odpovědnosti. Jako druhý svůj pohled

na problém prezentuje ten, kdo utrpěl větší újmu. Po obou prezentacích následují stanoviska dalších zainteresovaných osob. V další fázi by měl pachatel navrhnout své možnosti řešení situace, k nimž se může vyjádřit oběť. V závěrečné fázi dochází k formulaci dohody a písemné smlouvy, jež na konci setkání dostanou všichni zúčastnění. V závislosti na případě je možné nařízení kontroly plnění dohody, například pověřeným sociálním pracovníkem. Jelikož setkání velmi často probíhají v emočně nabitě a náročné atmosféře, facilitátor by se měl po setkáních podrobit supervizím. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 282)

Při restorativním setkání je možnost přivedení podporující osoby. Efektivitu setkání ovlivňuje zejména míra shody ve verzích problému mezi pachatelem a obětí, přiměřená míra přijetí odpovědnosti a ochota jednat. (MATOUŠEK, Encyklopedie, 2013, str 283)

3.6 Poradenství

Práce s klientem v praxi FSP zahrnuje nejen konkrétní řešení problémů, ale i poradenství, při kterém může klient získat potřebné informace a nasměrování při řešení problémů.

Sociální poradenství je definováno zákonem č. 108/2006, o sociálních službách z roku 2006. Dle § 37 zákona „sociální poradenství zahrnuje základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství zajišťuje přísun potřebných informací osobám, které řeší nepříznivé sociální situace. Základní sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb a poskytovatelé jsou povinni ho zajistit. Odborné sociální poradenství se již zaměřuje na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin, a to zejména v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro seniory, osoby se zdravotním postižením,

oběti trestných činů a domácího násilí nebo ve zařízeních hospicového typu. Odborné sociální poradenství také zahrnuje práci s osobami s rizikem delikvence. Základními činnostmi odborného sociálního poradenství je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutická činnost a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí“. (§ 37 zákona č. 108/2006)

Základní sociální poradenství kromě poskytování informací o službách, nárocích a možnostech zajišťuje také zprostředkování další odborné pomoci. Odborné poradenství zajišťují poradny zejména v oblasti sociální, psychologické, psychiatrické, pedagogické, sociologické lékařské či právní. (MATOUŠEK, Metody, 2008, str 83-85)

Přístupy k poradenskému rozhovoru se různí, existují však obecná vodítka k jeho plnění. Průběh poradenského rozhovoru je zahájení, navázání vztahu a získání potřebných informací a kontextu, naslouchání a práce s klientovým vyprávěním, usměrňování rozhovoru a vyptávání, komentování, sumarizování a uzavírání rozhovoru. Cílem je pomocí otázek získat informace a nalézt řešení problému, avšak zásadou je také nejprve nechat klienta, aby se pokusil najít řešení sám. (MATOUŠEK, Metody, 2008, str 97-115)

Poradce musí mít schopnost pochopení klientových verbálních i neverbálních výroků a signálů, schopnost aktivního naslouchání, dovednosti interpretace, schopnost klientovi taktně oponovat, dávat klientovi jasné a srozumitelné informace a vhodně zahajovat i ukončovat poradenské rozhovory. (MATOUŠEK, Metody, 2008, str 96)

4. Forenzní sociální práce v České republice

4.1 Projekt justiční akademie

V České republice se pojem forenzní sociální práce dostal do povědomí díky projektu „Zlepšení přístupu zranitelných skupin osob ke spravedlnosti“ Justiční akademie. Projekt je realizován v období od 1.1.2020 do 31.12.2023 a je financován Finančními mechanismy Norska 2014-2021. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, nedatováno, online)

Projekt si klade za cíl identifikaci překážek na straně soudu v realizaci práva na přístup k soudu a navržení postupu jejich odstranění. Specifickým překážkám na právo na přístup k soudu čelí zejména děti, osoby s postižením, cizinci či Romové. Druhým cílem je vytvoření vzdělávacího systému pro soudce, státní zástupce a další osoby v justičním systému v oblasti ochrany lidských práv. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, nedatováno, online)

Jedou z projektových aktivit je Pilotní testování pracovníků na pozici forenzního sociálního pracovníka. Pozice forenzního sociálního pracovníka má být testována na nynější pozici soudního tajemníka. Cílem forenzního sociálního pracovníka má být zejména zprostředkování komunikace mezi soudy a specifickými skupinami, zejména dětmi a osobami s postižením. Výsledkem pilotního testování by mělo být vypracování doporučení pro Ministerstvo spravedlnosti o dalším postupu v zavádění pozice forenzního soudního pracovníka. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, nedatováno, online)

Zapojenými soudy jsou OS (okresní soud) Jeseník, OS Kladno, OS Kroměříž, OS Most, OS Nový Jičín, OS Praha 8, OS Šumperk, OS Vsetín a OS Tachov. Původně byl zapojen desátý soud, a to OS Chrudim, který ovšem v září 2020 z projektu odstoupil. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, nedatováno, online)

4.2 Pozice forenzního sociálního pracovníka

Jelikož je pozice forenzního sociálního pracovníka v České republice zatím pouze v pilotním testování, nemá své pevné místo v soudním systému a pracovníci tak působí na nynější pozici soudního tajemníka. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, nedatováno, online)

Pozice soudního tajemníka vykonává rozhodovací činnost podle jednacího řádu, zpracovává porozsudkovou agendu, vede soudní dokumentaci a spisy, vyhledává potřebná data v oblasti justice a provádí výslechy účastníků řízení a další úkony pro soudy dle žádostí. (NÁRODNÍ SOUSTAVA POVOLÁNÍ, nedatováno, online)

Soustavu soudů v České republice tvoří Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy. Jejich působnost je stanovena v oddílu 2 § 8 zákona č.6/2022 Sb. o soudech a soudcích (GRINC, 2010, 73). Okresní soudy dle zákona „rozhodují jako soudy prvního stupně, nestanoví-li zákony o řízení před soudy jinak, rozhodují v dalších zákonem stanovených případech. Okresní soud se skládá z předsedy soudu, místopředsedy nebo místopředsedů soudu, předsedů senátů a dalších soudců.“ (Zákon č. 6/2002).

Okresní soudy rozhodují v agendě trestní, občanskoprávní, opatrovnické, exekuční, dědické a dalších agendách. V rámci opatrovnické justice jde o rejstříky pro věci podpůrných opatření, nezvěstnosti, určování rodičovství, návrhů na uzavírání manželství, péče o nezletilé, poručenství a opatrovnictví, osvojení, opatrovnictví osob vyžadující trvalejší péči a detenční řízení. (PORTÁL JUSTICE, nedatováno, online)

Aktuálně čeští forenzní sociální pracovníci působí pouze na okresních soudech v rámci opatrovnické agendy a jejich náplň práce je oproti soudnímu tajemníkovi rozšířena o další úkony související s výkonem sociální práce. (KOLÁČKOVÁ ZAPLETALOVÁ, 2021, konference)

4.2.1 Náplň práce forenzního sociálního pracovníka

Mezi pracovní činnosti forenzního sociálního pracovníka patří:

- sepsání návrhů,
- sepisování podnětů,
- realizace participačních práv,
- asistence při výslechu,
- pohovory s dětmi,
- sepisování návrhu otázek pro soudní znalce,
- účast na případových konferencích,
- místní šetření,
- podpora rodičovských a pěstounských plánů,
- účast v jiném soudním roku,
- shlednutí nesvéprávných osob,
- asistence při dohledu a výkonu rozhodnutí,
- odborné poradenství,
- síťování,
- edukace,
- průvodcování dítěte soudním řízením,
- poučení

(POMKLOVÁ, 2022, ústní sdělení), (TATKOVÁ, 2022, ústní sdělení), (BUJNOŠKOVÁ, 2021, konference).

Vzhledem k tomu, že se jedná o projektovou pozici, část náplně práce tvoří i práce na samotném projektu, jako například lektorství, tvorba metodiky a manuálu (TATKOVÁ, 2022, ústní sdělení).

Případy se k forenzním sociálním pracovníkům dostávají v závislosti na typu případu, kdy u rodičovských konfliktů podnět k zapojení dává soudce, v případech ohroženého dítěte jde podnět z orgánu pro sociálně právní ochranu dítě (OSPOD) (POMKLOVÁ, 2021, konference).

Forenzní sociální pracovník může vstoupit do procesu v různé fázi soudního jednání, a to:

- před setkáním účastníka se soudcem,
- po prvním setkání účastníka se soudcem,
- v průběhu řízení,
- po rozhodnutí ve věci

(POMKLOVÁ, 2022, ústní sdělení).

Z pohledu soudce přináší FSP možnost:

- rozšířit pohled na věc o odbornost sociální práce,
- působit v rámci multidisciplinární spolupráce,
- zastoupit soudce v řadě úkonů nevyžadujících jeho osobní přítomnost,
- využívat nové metody práce,
- spolupracovat se sociálními službami,
- suplovat do určité míry nedostatek sociální služeb,
- eliminovat potřebu znaleckých posudků,
- přenášet zkušenosti,
- kvalitně pracovat s účastníky

(FIALOVÁ, 2021, konference).

Z pohledu rodičů a dítěte přináší FSP:

- edukaci o nastalé situaci, následných krocích a rozhodnutí,
- transparentnost soudního procesu,
- rozpoznání potřeb,
- možnost zprostředkování odborné pomoci,
- participaci dítěte,
- monitorování situace

(PEMOVÁ, POLÁK, 2021, konference).

Benefity zapojení forenzního sociálního pracovníka do řízení jsou:

- kratší doba soudního řízení,
- lepší příprava účastníků řízení,
- nepotřebnost opakovaného poskytování informací,
- větší ochrana zájmů účastníků řízení,
- kvalitnější řízení s lidským přístupem a jeho možným pozitivnějším vnímáním účastníky

(FIALOVÁ, 2021, konference).

Rizika a dosavadní problémy při zapojení FSP jsou:

- personální a finanční limity,
 - o požadavky na vysokoškolské vzdělání a potřeba všeobecných znalostí nejen ze sociální práce ale i justice, z toho důvodu není pozice vhodná pro absolventy a juniory,
 - o po skončení projektu není dané následné financování,
- absence manuálu v začátcích projektu,
- vymezení hranic pozice forenzního sociálního pracovníka,
- rozdílné představy soudců o práci forenzního sociálního pracovníka,
- riziko přílišného delegování ze strany soudců,
- nedostupnost specializovaných sociálních služeb

(TATKOVÁ, 2022, ústní sdělení), (PEMOVÁ, POLÁK, 2021, konference),

(ŠIMÁČKOVÁ LAURENČÍKOVÁ, 2021, konference).

4.2.2 Spolupráce

Forenzní sociální pracovníci v rámci své praxe nejčastěji spolupracují:

- v rámci soudu se
 - soudci,
 - asistenty soudců,
 - vyššími soudními úředníky,
 - zapisovatelkami a administrativními pracovníky,
- v ně soudu s pracovníky
 - úřadů, zejména OSPOD,
 - dětských domovů a ústavů,
 - intervenčních center,
 - odborných sociálních poraden, například manželských,
 - a dalších sociálních služeb

(TATKOVÁ, 2022, ústní sdělení).

4.2.3 Manuál forenzního sociálního pracovníka

V současnosti se pracovníci pilotního projektu FSP podílejí na vytváření manuálu k výkonu soudní sociální práce. Manuál by měl pomoci soudcům i sociálním pracovníkům mimo justici pochopit a vymezit roli forenzního sociálního pracovníka, a měl by být i průvodcem pro nové forenzní sociální pracovníky. Měl by obsahovat informace k práci ve vztahu k účastníkům řízení, interdisciplinární spolupráce, ukotvení forenzní sociální práce, stejně tak i praktické vzory, kazuistiky a příklady dobré praxe. Manuál forenzního sociálního pracovníka včetně e-learningu by měl být hotový v průběhu roku 2023. (BUJNOŠKOVÁ, 2021, konference)

4.4 Praxe forezní sociální práce

V současné době se v rámci projektu Justiční akademie FSP v českém systému věnuje cílovým skupinám dětí v rozvodových a rozchodových situacích, děti ohrožené dle zákona o sociálně právní ochraně dětí, senioři ve spojení s problematikou svéprávnosti a opatrovnictví, osoby s duševní poruchou v souvislosti s problematikou opatrovnictví a detenčního řízení. V blízké budoucnosti by měla agenda FSP rozšířit dále na děti v konfliktu se zákonem, oběti trestných činů, oběti a pachatele domácího násilí a osoby se zdravotním postižením. V budoucnu by se pak FSP měla rozšířit po vzoru zahraniční dobré praxe na trestní justici, zejména na osoby s duševním postižením a osoby se závislostí. (JUSTIČNÍ AKADEMIE, 2022, online)

V této kapitole se dále věnuji největší cílové skupině FSP v České republice skupině, a to dětem v rozvodových a rozchodových situacích a ohroženým dětem, a konkrétně praxi Cochem, s níž česká justice již pracuje, jejíž myšlenku FSP podporuje a staví na ní.

4.4.1 Cochemská praxe

Cochemská praxe, někdy uváděna jako Cochem, je jedním z nejnámějších modelů interdisciplinární spolupráce, týkající se otázky role, postavení a participace nezletilého dítěte v civilním řízení. (ČAMDŽICOVÁ, 2019, str 243)

Model Cochemské praxe se zrodil roku 1992 v německém městě Cochem a byl iniciován soudcem Jürgenem Rudolphem, který společně s dalšími orgány a profesemi zapojenými do řešení rodičovských konfliktů uspořádal konferenci na téma poměrů nezletilého dítěte po rozpadu vztahu rodičů. Roku 1993 byla přijata Cochemská dohoda ustanovující cíle a metody Cochemské praxe. V České republice se s touto praxí pracuje od roku 2012, kdy prvním soudem uplatňující tyto metody byl OS v Novém Jičíně. (ČAMDŽICOVÁ, 2019, str 254-255)

Hlavními důvody, proč zapojení profesionálové hledali nové metody a proč se začaly modely Cochemské praxe z Německa do České republiky přejímat, byla zejména dlouhotrvající opatrovnická řízení, vysoká míra rozvodovosti, přetíženost opatrovnických soudů a potřeba efektivnější a systematictějšího řešení. Ze statistických přehledů Ministerstva spravedlnosti z let 2014 a 2015 totiž vycházelo, že přibližně 80 % rodičovských sporů je sice vyřešeno v průměrné délce opatrovnického řízení, ta ovšem činí 2 roky, a řízení zbylých 20 % závažnějších případů může trvat i více než 5 let nebo skončit až zletilostí dítěte. Zejména v těchto případech je systém naprosto neúčinný, selhává, a právě Cochemská praxe představuje nový nadějný přístup. (NOVÁKOVÁ, MATOUŠEK, 2017, str 72)

Výhodami Cochemské praxe jsou zejména efektivní a trvalá řešení rodičovského konfliktu, rozšíření kompetencí, využití dalších služeb podpory, minimalizace administrativních úkonů a zkrácení délky řízení, a tím i odlehčení opatrovnickým soudům a snížení finančních nákladů. Zatímco při standardním postupu je průměrná délka řízení dva roky, se zapojením interdisciplinární spolupráce se průměrná délka řízení zkracuje na dva měsíce. (NOVÁKOVÁ, MATOUŠEK, 2017, str 73-74)

Cochemská praxe je standardizovaný postup s jasně definovanými rolami, povinnostmi a závazky v řešení opatrovnických sporů (NOVÁKOVÁ, POLÁKOVÁ, CHURAVÁ, nedatováno, online). Základním principem Cochemské praxe je aktivní a koordinovaná spolupráce všech zainteresovaných stran a profesí na zájmech dítěte, rodičů a dalších členů rodiny při řešení rodičovského konfliktu při rozvodu. Zapojenými profesionály jsou nejčastěji soudci, advokáti, manželští a rodinní poradci, mediátoři a sociální pracovníci (NOVÁKOVÁ, MATOUŠEK, 2017, str 72). Každý z těchto zapojených profesionálů je seznámen s časovým rámcem a s tím, kdy do procesu vstoupí a jak by měl jeho vstup vypadat. Všechny tyto profese jsou si v jednání rovny,

není zde nadřizená složka. Dalšími principy jsou respekt, důraz na efektivní komunikaci, nestrannost a orientace na stanovisko dítěte. Rozhodnutí řešení je ovšem primárně na rodičích dítěte, kteří za něj nesou odpovědnost. Cochemská praxe dbá na to, aby se oba rodiče mezi sebou respektovali, aby jim byla dána důvěra při řešení, aby měli přístup k odborné pomoci a aby byli vedeni k odpovědnosti a spor vyřešili v nejlepším zájmu dítěte. V Cochemské praxi se rovněž klade důraz na krátké lhůty a vyvíjení souvislého pozitivního tlaku na rodiče. (NOVÁKOVÁ, POLÁKOVÁ, CHURAVÁ, nedatováno, online)

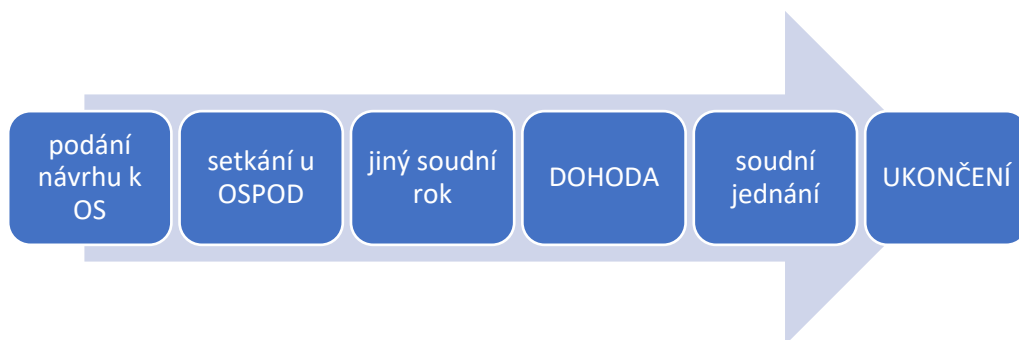
Jak již bylo uvedeno výše, jednotlivé subjekty interdisciplinární spolupráce mají v procesu vymezené své role. Mnohé zmíněné úkony dnes mohou v rámci projektu vykonávat forenzní sociální pracovníci pracující na pozici soudního tajemníka.

- Soud působí na rodiče, vede je k přijetí odpovědnosti a orientuje je na zájmy a potřeby dítěte, nabízí nebo ukládá odbornou pomoc, ustanovuje kolizního opatrovníka dítěte, v potřebných situacích může ustanovit soudního znalce a zajišťuje určení postupu v řízení.
- Soudní znalec vstupuje do procesu spíše ojediněle, například v případech specifických potřeb, problémů se závislostí nebo psychiatrických diagnózách.
- Advokáti primárně podávají rodičům odborné právní poradenství, hájí zájmy rodiče jakožto svého klienta a provádí ho procesem. Advokáti v Cochemské praxi by však měli své klienty vést ke spolupráci s druhým rodičem a vzájemné dohodě. Zároveň by měli spolupracovat se zástupci druhého rodiče a zprostředkovávat možné dohody.
- Mediátor v procesu pomáhá s oboustranným přijetím dohody a pomáhá smířčímu řešení.

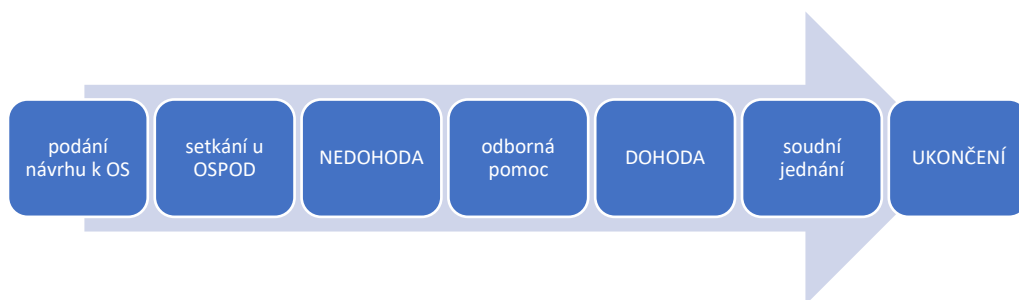
- OSPOD zajišťuje kolizní opatrovnictví, realizuje setkávání rodičů a iniciuje dohody, zprostředkovává odbornou pomoc a provází rodiče procesem.
- Neziskové organizace a poskytovatelé sociálních služeb zajišťují odbornou pomoc (příklady organizací pracujících s dotčenou cílovou skupinou uvádím v příloze)

(NOVÁKOVÁ, POLÁKOVÁ, CHURAVÁ, nedatováno, online).

Postup Cochemské praxe znázorňuji níže na vytvořeném schématu. Pokud rodiče nedojdou k dohodě, dojde k autoritativnímu rozhodnutí soudu. Informace vycházejí z metodiky OS Třebíč. (TreMedias, nedatováno, online)

Obrázek 1 Schéma bezproblémového procesu Cochemské praxe

Obrázek 2 Schéma procesu Cochemské praxe po nedohodě

4.4.2 Jiný soudní rok

Jiný soudní rok (JSR) je setkání účastníků k přípravě a projednání věc, které se může konat mimo soudní budovu, mimo obvyklou úřední dobu soudu a bez přítomnosti veřejnosti. Je definován § 18 zákona č. 292/2013, o zvláštních řízeních soudních. (§ 18 zákona č. 292/2013)

JSR je alternativní neformální setkání, při kterém soud nevystupuje ze své mocenské pozice, ale rodičům poskytuje podporu, provádí je procesem soudního řízení, vysvětluje jim systém posuzování, zodpovídá dotazy a edukuje. Setkání může celý proces řešení rodičovského sporu urychlit a zefektivnit, když se rodiče aktivně zapojí. JSR úzce souvisí a může být součástí Cochemské praxe. (NOVÁKOVÁ, POLÁKOVÁ, CHURAVÁ, nedatováno, online)

Průběh JSR se může dle typu případu lišit, ovšem zpravidla začíná představením účastníků a seznámením se s pravidly jednání. Poté dojde k seznámení se s problémem a zakázkou rodičů. Kolizní opatrovník poté další účastníky seznámí se závěry schůzky na OSPOD a závěrem pohovoru s dítětem nebo s dětmi a situací rodiny. V další části soud pracuje s rodiči a možnostmi řešení situace, představami rodičů, společnému kompromisu a identifikaci sporných bodů bránících v dohodě. Soud může také doporučit zapojení odborné pomoci. Setkání končí dohodou nebo zatímní dohodou, shrnutím a rozloučením. (Cochem.cz, z.s., 2020, str 28)

Ukončení JSR může být soudci rovněž modifikováno. Často jsou možné čtyři ukončení, a to: Dohoda navržená rodiči v zájmu dítěte, ke které jsou již všechny podklady a soud může dohodu schválit. Dohoda navržená rodiči v zájmu dítěte, kde ovšem chybí podklady pro rozhodnutí a rodiče mají stanovenou lhůtu pro doložení. Dohoda navržená rodiči, která není v zájmu dítěte a kde soud na tuto skutečnost upozorní a dohoda může být upravena. Poslední možností je neschopnost rodičů dohody, kde se soud snaží alespoň o prozatímní dohodu a je nařízeno soudní jednání. (Cochem.cz, z.s., 2020, str 29)

4.4.3 Edukace

Důležitou součástí FSP i Cochemské praxe je edukace účastníků řízení. Edukace je nástrojem, jak seznámit účastníky řízení s procesy daného řízení, s jejich právy a povinnostmi a pomáhá účastníky v situaci zorientovat. Její využití je možné ve všech fázích řízení. Dobře zvládnutá edukace zvyšuje potenciál dosažení dohody a zklidňuje atmosféru řízení. Znaky edukace jsou odbornost, objektivita, nestrannost, transparentnost, pravdivost a jednotnost. Edukace by se neměla zaměřovat pouze na rodiče, ale i na širší okruh účastníků. V rámci edukace ve FSP by měl forenzní sociální pracovník i vymezit svou roli a kompetence. (TATKOVÁ, 2021, konference)

Informace, které by v rámci edukace měly zaznít a se kterými by účastníci měly odcházet jsou informace minimálně o zúčastněných a jejich rolích, o průběhu řízení, rodičovské odpovědnosti, dokladech potřebných k soudnímu jednání, rodičovském plánu, vzoru dohod, kontaktech a informačních letácích a v neposlední řadě informacemi o perspektivě dítěte a jeho potřebách a zájmech. (Cochem.cz, z.s., 2020, str 34)

4.4.4 Rodičovský plán

Rodičovský plán je nástrojem pomáhajícím rodičům promyslet to, jak se mohou postarat o dítě po rozpadu vztahu nebo manželství. Jeho cílem je předejít konfliktům v budoucnu. Zahrnuje například oblasti komunikace rodičů, otázky související se zdravotním stavem, péčí, školních i mimoškolních aktivit, či finance. (Ministerstvo spravedlnosti, nedatováno, online)

V ideálním případě by měl být plán zpracován oběma rodiči dohromady, nikoliv odděleně, a doporučuje se začínat od jednodušších věcí a postupovat ke složitějším. Nemělo by být měněno to, co v minulosti fungovalo, a mělo by se stavět na zkušenostech. (Cochem.cz, z.s., 2020, str 44)

5. Forezní sociální práce v zahraničí

V této kapitole popisují praxi FSP ve vybraných zemích v zahraničí. V textu jsou uvedeny jak příklady dobré praxe, tak zároveň i nedostatky a výzvy, kterým FSP v zahraničí čelí. Zároveň se na příkladech ukazuje široké zaměření FSP a různorodé cílové skupiny. V českém pilotním projektu zmiňují pracovníci jako příklad dobré praxe problem-solving justice a Family drug and alcohol courts.

5.1 Problem-solving justice ve Spojených státech amerických

O problem-solving justice (dále uváděno jako PSJ) můžeme v českém překladu mluvit jako o soudech zaměřených na řešení problémů. Na rozdíl od standardních soudů se PSJ zaměřují i na identifikaci a řešení vzorců trestné činnosti a v řešení zapojení komunity jakožto aktivního partnera. Historie PSJ sahá do devadesátých let minulého století, kdy se do trestní justice začaly začleňovat inovativní přístupy, jako například probace. Začalo se také pracovat s myšlenkou, že stejně tak důležité jako zatčení a odsouzení pachatele je i analýza získaných dat z případu, zapojení komunity, práce na prevenci kriminality a snížení recidivy. V těchto letech také začaly vznikat specializované soudy, a to například soudy drogové, soudy pro případy domácího násilí, nebo soudy pro duševní zdraví. Jen ve Spojených státech amerických existuje více než 2500 takovýchto soudů, přičemž dalším cílem zapojených pracovníků je přivádět metody PSJ i mimo specializované soudy a tuto praxi rozšířit. (WOLF, 2007, str 1)

Centrum pro inovaci soudů, které slouží mimo jiné jako konzultant v oblasti PSJ pro celé Spojené státy americké, uvádí ve své příručce šest obecných principů platících pro PSJ – vylepšené informace, angažovanost komunity, spolupráce, individualizovaná spravedlnost, odpovědnost a výsledky. (WOLF, 2007, str 2-9)

První principem je vylepšování a rozšiřování informací, které se týká zejména lepšího proškolení zapojených profesionálů a větší informovanost o problematice, která vede ke kvalitnější práci s účastníky soudního řízení a může ulehčit rozhodování soudu. V praxi se pro naplnění tohoto principu uplatňuje vzdělávání pro soudce a další pracovníky soudu, pravidelná setkávání k zajištění předávání relevantních informací v týmu, a využívání moderních technologií a systémů pro evidenci případu, zaznamenávání všech jednotlivých kroků a dat pro měření úspěchu řešení. (WOLF, 2007, str 2-4)

Princip angažovanosti komunity spočívá v zapojení občanů a sousedských skupin při identifikaci, prioritizaci a řešení problémů tak, aby i přes aktivní spolupráci byla zachována nestrannost soudu. Zapojení je možné jak dotazníkovou metodou, návštěvou a jednáním přímo na místě nebo organizací komunitních setkání a diskusí. Aktivní práce s komunitou také zvyšuje důvěru občanů v justiční systém. (WOLF, 2007, str 4-5)

Třetím principem je spolupráce, kdy soudy jako jádra soudních systémů mohou do případů zapojit další partnery, jako státní zástupce, právníky, probační úředníky, sociální pracovníky, poskytovatele sociálních služeb, školy, úřady i samotné oběti trestných činů. (WOLF, 2007, str 5-6)

Díky principu individualizované spravedlnosti je možné pracovat s pachateli i oběti a přizpůsobit tak na míru potřebné služby, jako například odborné poradenství či léčení, a tím pracovat na snížení recidivy a zvýšení důvěry v justiční systém. (WOLF, 2007, str 6-7)

Princip odpovědnosti a zajišťování kvality služeb je zajišťován pravidelným a přísným sledováním případů a vyžadováním zpráv o práci s účastníky řízení. (WOLF, 2007, str 7-8)

Posledním principem je práce s výsledky, pro něž je důležitý aktivní a průběžný sběr dat, ze kterých může být vytvořeno hodnocení, a to pak dále šířeno jako příklad dobré praxe. (WOLF, 2007, str 8-9)

Ve Spojených státech amerických je v popředí PSJ alternativní soudní systém indiánských kmenů, jehož vývoj je výrazně ovlivněn původními tradicemi. Mnoho kmenů na americkém území se postupně od běžných soudů vrací právě k tradičnímu přístupu, jež vychází z hodnot dané komunity. Splňují definici PSJ, jelikož se soustředí na vyřešení základních příčin zločinné činnosti a poskytnutí pomoci obětem i pachatelům tak, aby došlo k zotavení a posílení celé komunity. (Center for Court Innovation, nedatováno, str 10)

Prvním krokem PSJ je vždy plánování procesu. V první řadě musí být identifikovány všechny zúčastněné strany. Soudního procesu se musí účastnit všechny organizace a skupiny, případně jedinci z dané komunity, kteří mají zájem na jeho průběhu a mohou přispět k úspěšnému dosažení cílů. Tato skupina zúčastněných by měla být multidisciplinární a široce orientovaná, měla by tvořit tým, který proces naplánuje a stanoví potřebné cíle procesu. (CASEY, ROTTMAN, BROMAGE, 2007, str 10)

Tento tým je ustanoven na prvním setkání PSJ. V rámci druhého setkání musí pojmenovat, jaká témata budou diskutována. Stanoví se podrobný program určující povinnosti jednotlivých stran. V průběhu procesu je třeba dbát na vysokou informovanost komunity ohledně daného projektu a její aktivní zapojení. Organizační tým také vyvine strategii pro sběr dat, která pomohou vyhodnocovat úspěšnost projektu. Každá další setkání musí mít jasně vytyčený konkrétní cíl a přesně stanovené úkoly pro všechny zúčastněné, jinak se mohou stát neproduktivními a aktivita členů může klesat. (Center for Court Innovation, nedatováno, str 15)

Každý program musí mít tyto cíle stanovené s ohledem na priority zúčastněných stran. Obecně se definuje, jaké změny program přinese dané komunitě či populaci, například zvýšení veřejné bezpečnosti a snížení recidivy. Následně se tento cíl konkretizuje, například: úkolem bude snížit recidivu u dané trestné činnosti o 10 % mezi pachateli, kteří projdou intervencí. Program PSJ se

vždy přizpůsobuje potřebám a prostředkům dané komunity na míru. (CASEY, ROTTMAN, BROMAGE, 2007, str 11)

5.2 Family drug and alcohol courts ve Velké Británii

Family Drug and Alcohol Court (FDAC) lze do češtiny překládat jako rodinný soud pro drogy a alkohol. Jak již z názvu vyplývá, jedná se o speciální přístup k soudním řízením, ve kterých hraje významnou roli zneužívání drog či alkoholu rodiči. Právě zneužívání omamných látek rodiči je jedním z hlavních rizikových faktorů pro týrání dětí, který je zaznamenán až u dvou třetin případů. Soudní řízení s rodinami, kde mají rodiče tyto problémy, jsou navíc často opakovaná a jejich počet se neustále zvyšuje. (HARWIN, 2014, str 1)

Pilotní projekt FDAC odstartoval v roce 2008 v Londýně. Do Velké Británie byl tento model převzat ze Spojených států amerických, kde mají široké využití tzv. Family Treatment Drug Courts (volně přeloženo soudy pro rodinnou léčbu a drogy). Hlavní motivací pro vznik těchto speciálních soudů byla obava z neuspokojivých výsledků běžných soudních řízení s rodiči užívajícími drogy či alkohol. V rámci běžných soudů u těchto řízení často rostly náklady kvůli prodlužování procesů a nákladným svědectvím expertů, vázla spolupráce mezi rodiči a sociálními pracovníky, opatření pro ochranu dítěte často přicházela pozdě a ani výsledky pro rodiče nebyly optimální. (HARWIN, 2014, str 1)

Tento projekt byl spolufinancován ministerstvem školství, ministerstvem spravedlnosti, ministerstvem vnitra a třemi londýnskými úřady. FDAC byl zakládán s ideou lépe koordinovat péči pro děti i rodiče. Vzhledem k začlenění léčby rodiče do procesu soudního řízení jsou příslušné orgány motivovány případy zneužívání omamných látek rodiči hlásit co nejdříve, čímž by měly být minimalizovány negativní dopady na dítě. V neposlední řadě byla důležitým argumentem pro rozvoj tohoto projektu finanční a časová úspora – jak již bylo

zmíněno výše, v běžném soudním řízení byly podobné případy časově i finančně náročné. (HARWIN, 2011, str 1)

Hlavním cílem FDAC je zlepšit podmínky pro děti skrze snahu podpořit rodiče při změně životního stylu, který jejich děti ohrožuje. V průběhu soudního řízení, které bylo nařízeno pro zneužívání návykových látek rodiči, se FDAC zaměřuje na silnou motivaci a podporu rodičů pro překonání tohoto problému. U rodičů se také snaží vybudovat větší odolnost vůči nepříznivým vlivům okolí a lepší schopnost čelit výzám, aby se k užívání drog nebo alkoholu nevraceli a děti mohly být bezpečně vráceny do jejich péče. Pokud tohoto rodiče nejsou schopni, FDAC se snaží co nejdříve najít nejlepší alternativní řešení pro dítě. (HARWIN, 2016, str 1)

Přístup FDAC je tedy zaměřený na spolupráci při řešení problémů. Na rozdíl od běžných soudních řízení jsou rodiče v úzkém kontaktu se soudcem, který je provází procesem změny a vede průběžná slyšení (bez účasti obhájců), kde se rodiče snaží motivovat a pomáhat jim překonat potíže. Je nezbytné zmínit, že na rozdíl od běžných soudů u FDAC vždy platí, že se danému případu věnuje po celou dobu stejný soudce, aby byla zajištěna potřebná kontinuita. Dalším zásadním rozdílem je léčba a podpora rodičů v kolaboraci s multidisciplinárním týmem specialistů. Tento tým úzce spolupracuje se soudem, ale zároveň je nezávislý na místních úřadech. (HARWIN, 2011, str 23)

Tým specialistů má na starost jak zhodnocení situace, tak následnou terapeutickou práci s rodiči. Nezbytná je koordinace veškeré péče a služeb, které rodina potřebuje. Součástí tohoto multidisciplinárního týmu jsou manažer služeb, sociální pracovník, praktický lékař a klinická sestra, specialisté na zneužívání omamných látek a dobrovolník – mentor rodičů. Na tým dohlíží generální manažer, konzultace mohou poskytnout i psychiatři pro děti či dospělé. (HARWIN, 2014, str 41)

Role týmu FDAC je primárně motivační a podpůrná. V celém průběhu procesu jsou v kontaktu se všemi zúčastněnými stranami a informují je o vývoji situace na základě průběžného pozorování a vyhodnocování. Poskytují poradenství a další služby v oblasti užívání drog a alkoholu, krizovou intervenci, emocionální podporu, pomoc při zvládání hněvu, psychoterapie individuální i skupinové (párové, rodinné). Kromě sociální a psychologické podpory se multidisciplinární tým soustředí také na fyzické a sexuální zdraví, drogové testování a vyšetření na krvi přenosné nemoci. Všichni v týmu se snaží přispět k co nejlepším výsledkům pro dítě i rodiče a podílí se na prevenci relapsu. (HARWIN, 2011, str 110)

Na prvním slyšení je rodičům představen princip fungování FDAC tak, aby se mohli rozhodnout, zda bude řízení probíhat zde, nebo u běžného soudu. Pokud to úřady vyžadují, projednává se dočasná náhradní péče o dítě. V případě, že rodiče chtějí mít případ veden u FDAC, následuje po třech týdnech druhé slyšení. Tým specialistů na něm představuje navržený plán intervence vytvořený na základě posouzení veškerých aspektů daného problému. Tento plán je diskutován všemi zúčastněnými stranami a případně poupraven, aby s ním všichni souhlasili. Následně rodiče podepisují formální dohodu, čímž příslibují spolupráci s FDAC. Další průběžná slyšení probíhají vždy jednou za dva týdny. (HARWIN, 2011, str 25)

V rámci finálního slyšení má FDAC možnost vynést stejná rozhodnutí a opatření jako běžný soud. Hlavním výstupem finálního slyšení je vyhodnocení, zda jsou rodiče schopni kontrolovat užívání omamných látek a řádně si plnit své rodičovské povinnosti. V tomto modelu je nejdůležitější vliv chování rodiče na dítě, cílem tedy nutně nemusí být abstinence rodiče, pokud by užívání drog či alkoholu nemělo negativní dopad na dítě. V některých případech je abstinence doporučována, záleží vždy na individuálním posouzení. (HARWIN, 2011, str 26)

V roce 2016 byla vydána zpráva hodnotící dosavadní fungování FDAC ve Velké Británii. Případy vedené u FDAC mají oproti běžným soudním řízením lepší krátkodobé i dlouhodobé výsledky. Doporučuje tedy širší dostupnost tohoto modelu. U rizikových případů také doporučuje dlouhodobější podporu multidisciplinárního týmu (první dva roky po navrácení dítěte do péče). Péče by ideálně měla být rodinám poskytována i po ukončení soudního řízení, aby bylo znovusjednocení rodin dlouhotrvající a úspěšné. (HARWIN, 2016, str 36)

5.3 Forezní sociální práce v Kanadě

Na rozdíl od Spojených států amerických je FSP v Kanadě stále v počáteční fázi vývoje. Její rozvoj, ukotvení v systému, vytvoření komunity forezních sociálních pracovníků a jejich další vzdělávání zajišťuje Národní institut FSP založený v roce 2016. (National Institute of Forensic Social Work, nedatováno, online)

Národní institut FSP v Kanadě pracuje s dalším členěním, a to na obecnou FSP a klinickou FSP. Pro výkon obecné FSP je předpokladem vzdělání v bakalářském stupni a činnost může být vykonávána ve velmi široké oblasti justice. Pro výkon klinické FSP je vyžadován minimálně magisterský stupeň studia a tito pracovníci působí například v oblasti forezní medicíny, v trestní justici a rodinných soudech. (National Institute of Forensic Social Work, nedatováno, online)

Instituce na svých stránkách zveřejnila i doporučení pro FSP v komunitě BIPOC (Black, Indigenous and People of Color), specifické cílové skupině pro Severní Ameriku. Při práci s BIPOC komunitou musí mít pracovníci znalosti relevantní legislativy, jedná se zejména o kanadskou listinu práv a svobod, imigrační zákon, a trestní zákon, a orientovat se v otázkách lidských práv a péče o děti. Při práci je kladen důraz i na presumpci nevin, jelikož členové této

komunity byly často obětmi systémové diskriminace. Pokud v případech trestního řízení dojde k diskriminaci nebo nerovnému zacházení, může forenzní sociální pracovník hledat pomoc u politiků nebo jiných pozic s velkou mírou autority. Rovné příležitosti v justici pro BIPOC komunitu jsou ještě dodatečně zajišťovány pomocí tzv. principem Gladue. (NIFSW, 2021, online)

Gladue je princip ukotvený v trestním zákoně, který zajišťuje domorodým obyvatelům v Kanadě spravedlivější podmínky u soudu. Gladue nařizuje soudcům zvážit jiné dostupné sankce než odnětí svobody. Gladue report je poté zpráva předkládaná soudcům obsahující veškeré informace o zázemí a historii klienta. (Native Women's Association of Canada, nedatováno, str 38)

5.4 Institut forenzního duševního zdraví v Austrálii

Trochu odlišné pojetí FSP přináší Viktoriánský institut forenzního duševního zdraví v Austrálii, zvaný také Forensicare. Byl založen roku 1997 jako celostátní poskytovatel služeb v oblasti duševního zdraví ve Viktorii. Institut poskytuje služby všem občanům Viktorie v systému trestní justice, nebo s rizikem trestního stíhání, kteří se potýkají s duševními onemocněními. (FORENSICARE, Model, nedatováno, str 7-9)

Hlavními pilíři pomoci jsou poradenství a konzultace, koordinace péče a léčby, a reintegrace do komunity. Dále provádí výzkumy v oblasti forenzního duševního zdraví, zajišťuje školení a osvětu. Služby jsou poskytovány prostřednictvím práce v nemocnici, ve vězeňské službě a komunitní práce. (FORENSICARE, Model, nedatováno, str 10-11)

Práce je založena na multidisciplinárním přístupu. Tým tvoří obvykle psychiatři, praktičtí lékaři, zdravotní sestry, psychologové, ergoterapeuti, fyzioterapeuti, dietologové, další odborní pracovníci a v neposlední řadě i

sociální pracovníci. Tým dále spolupracuje i s neformálními pečujícími, rodinou a přáteli. (FORENSICARE, Model, nedatováno, str 17)

Náplň práce sociálního pracovníka závisí na prostředí, ve kterém pracuje, zda se jedná o práci v nemocnici, vězení nebo v komunitě. Činnosti, které může pracovník vykonávat, jsou například individuální intervence a konzultace, rodinná a skupinová práce, hodnocení rizik, síťování, plánování péče a propuštění, práce na začlenění zpátky do komunity, podpora rodiny nebo zpracování posudků pro soudy. (FORENSICARE, nedatováno, online)

Sociální pracovník Institutu forenzního duševního zdraví spolupracuje se soudy, Radou pro podmíněčné propuštění, úřady, Policí státu Viktoria nebo Ministerstvem spravedlnosti. (FORENSICARE, Model, nedatováno, str 30-31)

5.5 Forenzní sociální práce ve Španělsku

Historie FSP ve Španělsku sahá do roku 1983, kdy začaly vznikat rodinné soudy a sociální pracovníci byly spolu s psychology součástí profesionálního týmu na těchto soudech. Pozice se v systému ještě více upevnila v roce 1987, kdy bylo s pověřením Ministerstva spravedlnosti obsazeno 25 pozic sociálních pracovníků přímo pro rodinné soudy, soudy pro mladistvé a forenzní kliniky. (GÓMEZ GÓMEZ, SOTO ESTEBAN, 2016, str 2604)

Ve španělské legislativě je sociální práce zakotvena jako podpůrná disciplína v oblasti justice Ústavním zákonem o soudnictví 6/1985. (Asociación Española de Trabajadores Sociales Forenses, nedatováno, online)

Roli forenzních sociálních pracovníků ve Španělsku zkoumali a popsali Gomez a Soto ve své práci. Forenzní sociální pracovníci stojí mezi rodinami, které jsou objekty posudků, a mezi soudci, kteří jsou příjemci posudků o rodinách. Forenzní sociální pracovníci pracují v týmu s psychology a s dalšími zapojenými odborníky dle typu případu, a jejich názor a posouzení je pro soud

důležitým podkladem. Metody práce forezních sociálních pracovníků jsou skupinové diskuse, hloubkové rozhovory a dotazníková šetření. (GÓMEZ GÓMEZ, SOTO ESTEBAN, 2016, str 2607)

Další funkcí, kterou forezní sociální pracovníci ve Španělsku plní, je mediace v kontextu trestních řízení nezletilých. Forezní sociální pracovník zajišťuje mediaci mezi nezletilým a obětí, v případech pro mediaci vhodných. Zajímavostí je, že oprávnění k mediaci získává podle trestního práva pro mladistvé každý forezní sociální pracovník bez další specializace. (HERNANDÉZ, 2008, str 142-144)

Výzvy, kterým ve Španělsku FSP čelí, je především nedostatek řešerů a výzkumů a zdokumentovaných příkladů dobré praxe. (GÓMEZ GÓMEZ, SOTO ESTEBAN, 2016, str 2608)

Na odstranění tohoto nedostatku ovšem odborná veřejnost FSP již zareagovala, když byla ve Španělsku v roce 2015 založena Asociación Española de Trabajadores Sociales Forenses, v překladu Španělská asociace forezních sociálních pracovníků. Od října roku 2016 pořádá tato asociace pravidelná zasedání členů k řešení strategie a dalšímu rozvoji FSP. Asociace si klade za cíl podporu forezních sociálních pracovníků, vytvoření profesní sítě a podporu spolupráce a kontaktu mezi jednotlivými profesionály v celém Španělském království. Podmínkou členství v asociaci je diplom ze studia sociální práce a doložení pracovní smlouvy k pozici sociálního pracovníka s orgánem veřejné správy v oblasti justice. (Asociación Española de Trabajadores Sociales Forenses, nedatováno, online)

5.6 Forezní sociální práce na Kostarice

FSP na Kostarice započala v 50. letech minulého století. Nejdříve se pracovalo s cílovou skupinou nezletilých a s rodinami, postupně se FSP začleňovala i do případů domácího násilí. Zvláštní důraz v FSP na Kostarice je kvůli velkým nerovnostem ve společnosti kladen na případy genderového násilí, zejména násilí na ženách. Nejedná se ovšem jen o případy vyžadující odborné posudky, práce s obětí či edukaci a výchovná opatření proti násilí, ale jde i o procesy posmrtné, kdy je sice už hlas oběti umlčen, ale je nutné zahájit vyšetřování. Jedná se například o rekonstrukci sociálního kontextu zesnulé osoby, její vzdělání, zdravotní stav, práci, ekonomickou situaci, vztahy v rodině, podpůrnou síť a jiné prvky v životě oběti. Nezapomíná se ani na rodinu oběti jako na sekundární oběť. (VILLALOBOS, FONSECA, 2020, str 43-58)

5.7 Forezní sociální práce v Jihoafrické republice

Praxe FSP v Jihoafrické republice byla přijata ze Spojených států amerických. Jedním z palčivých témat FSP v Jihoafrické republice, a vůbec důvodem pro převzetí a zahájení FSP, je sexuální zneužívání dětí, které v zemi není ojedinělé a kdy velké množství případů ani není z nejrůznějších kulturních a společenských důvodů nahlášeno. Jedná se o velmi zranitelnou cílovou skupinu. (RAPHOLO, JABULANI, 2019, str 54)

Náplní práce forezního sociálního pracovníka v Jihoafrické justici je poskytnout klientům informace ohledně právních aspektů řešené věci, zpracovávat posudky, psát zprávy a šetření a měl by jako expert pro sociální oblast svědčit u soudu. V ideálním případě by měl být forezní sociální pracovník umístěn přímo v budově soudu. (JOUBERT, VAN WYK, 2014, str 497-499)

Sociální práce je kromě justice také součástí Jihoafrické policejní služby. Služby FSP jsou v rámci policejní služby poskytovány tehdy, jsou-li oběti v případech dětí. Konkrétně se jedná o služby vyhodnocení stavu oběti, svědčení u soudu v roli znalce, poskytnutí konzultací a školení zapojeným složkám, kterými jsou policisté, advokáti a právní asistenti. (WILLIAMS, 2016, str 136-139)

Problémy, kterým FSP v Jihoafrické republice čelí, jsou nedostatečná odbornost a kapacita forezních sociálních pracovníků. Bohužel, kvůli nedostatečnému vzdělání mohou být posudky dětí zpracovávány nevhodně. Rapholo a Jabulani ve svém článku upozorňují, že nejen technika dotazování a věk dítěte ovlivňují výsledky, ale i jazyk a kultura hrají při dotazování velkou roli. (RAPHOLO, JABULANI, 2019, str 54)

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat principy FSP, popsat aktuální stav v České republice a na příkladech dobré praxe ze zahraničí ukázat, co by mohla našemu systému a společnosti přinést. V úvodní části jsem popsala obecně FSP, její definici, uvedla ji v kontextu dalších forenzních věd a popsala její historický vývoj. Ve druhé kapitole jsem se zaměřila na cílové skupiny, se kterými se v rámci FSP nejčastěji pracuje a kteří jsou nejčastějšími klienty forenzních sociálních pracovníků. Ve třetí kapitole jsem popsala často využívané metody a techniky FSP. Ve čtvrté kapitole jsem popsala aktuální stav této disciplíny v České republice, kde jsem čerpala primárně z materiálů a od zapojených osob v pilotním projektu forenzní sociální práce v české justici. V této kapitole jsem také představila Cochemskou praxi, na kterou FSP volně navazuje. V poslední části jsem se zaměřila na rešerši zahraničních zdrojů a příkladů dobré praxe, buď přímo v oblasti zastřešené souhrnným názvem FSP nebo praxí, která s ní úzce souvisí a přináší nové metody, jak pracovat se zranitelnými skupinami a řešit spory mimosoudně. Praxe FSP je velmi široký obor a v každé zemi má i kvůli společenské situaci svou specifickou cílovou skupinu.

V posledních letech je obecným trendem posilovat mezioborovou spolupráci a v rodičovských sporech podporovat snahu o mimosoudní řešení. Z praxe se ukazuje, že tato řešení bývají často efektivnější a trvalejší. Nejedná se jen o praxi FSP, ale i třeba metodu kolaborativní justice v severní Americe, rodinných konferencí na Novém Zélandu, dětské inkluzivní mediace v Austrálii a Velké Británii nebo kruhů smíření v restorativní justici.

Dle mého názoru má FSP v našem systému své místo a hodnotím ji jako přínosnou. Vnímám ji jako způsob, jak ulehčit osobám v tíživé životní situaci a jak jim pomoci s komunikací a orientací v pro ně mnohdy neznámém a

formálním prostřední justice. Zároveň se jedná o ulehčení práce soudců v oblasti edukace, podání veškerých relevantních informací a urychlení procesu. Jedná se o oboustranný efekt a forezní sociální pracovník tak působí jako komunikační facilitátor zapojených profesionálů a klienta.

Budoucnost FSP v České republice bude po skončení pilotního projektu v roce 2023 a předání závěrečné zprávy a doporučení v rukách Ministerstva spravedlnosti. V případě pozitivního vyhodnocení a pokračování práce na této pozici by se forezní sociální práce mohla také rozšířit z opatrovnické justice i do dalších oblastí.

Seznam zkratek

BIPOC – Black, Indigenous and People of Color

FDAC – Family drug and alcohol courts

FSP – forezní sociální práce

JSR – jiný soudní rok

OS – okresní soud

OSPOD – orgán sociálně právní ochrany dětí

PSJ – problem-solving justice

Seznam obrázků

Obrázek 1 Schéma bezproblémového procesu Cochemské praxe37

Obrázek 2 Schéma procesu Cochemské praxe po nedohodě37

Seznam zdrojů

Zákony

- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, dostupný také na:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6>
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dostupný také na:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>
- Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, dostupný také na:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, dostupný také na:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, dostupný také na: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>
- Ústavní zákon o soudnictví Španělského království. Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, dostupný také na:
<https://www.boe.es/eli/es/lo/1985/07/01/6/con>

Příspěvky prezentované na konferenci Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci Justiční akademie dne 8.11.2021

- BUJNOŠKOVÁ, L. (2021, 8. listopadu) *Manuál k výkonu soudní sociální práce*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.
- FIALOVÁ, L. (2021, 8. listopadu) *Soudní sociální pracovník – spolupráce z pohledu soudce*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.
- KOLÁČKOVÁ ZAPLETALOVÁ, J. (2021, 8. listopadu). *Soudní sociální práce*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.
- PEMOVÁ, T., POLÁK, V. (2021, 8. listopadu). *Opatrovnická justice a děti*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.
- POMKLOVÁ, K. (2021, 8. listopadu). *Doporučení, uložení a zprostředkování odborné pomoci*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.
- ŠIMÁČKOVÁ LAURENČÍKOVÁ, K. (2021, 8. listopadu). *Pohled předsedkyně vládního Výboru pro práva dětí*. Soudní sociální práce a soudní sociální pracovníci. Konference Justiční akademie, Praha.

Ústní sdělení

- POMKLOVÁ, Kateřina, forenzní sociální pracovníce [ústní sdělení]. Brandýs nad Orlicí. 2.5.2022
- TATKOVÁ, Martina, forenzní sociální pracovníce [ústní sdělení]. Kladno. 11.4.2022

Literatura

- BĚLÍK, Václav, Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada) 2017. ISBN 978-80-271-0599-1.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila a František ČERVINKA. *Forenzní psychologie: psychologie pro soudce, advokáty, státní zástupce, vyšetřovatele, kriminalisty ...* Praha: Support 1994.
- GRINC, Jaroslav. *Právo pro politology*. Praha: Grada, 2010. Politologie (Grada). ISBN 978-80-247-2921-3.
- GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer 2019. ISBN 9788075985545.
- MASCHI, Tina a George LEIBOWITZ. *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. Druhé vydání. New York: Springer Publishing Company 2017. ISBN 9780826120663
- MASCHI, Tina, Carolyn BRADLEY a Kelly WARD. *Forensic Social Work: Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York: Springer Publishing Company 2009. ISBN 9780826118585
- MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 9788026203667.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-262-0213-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání druhé. Praha: Portál 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

- PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 9788024726243.
- VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada. Psyché (Grada) 2016. ISBN 978-80-247-4849-8.
- VETEŠKA, Jaroslav a Slavomil FISCHER. *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Praha: Grada, 2020. Psyché (Grada). ISBN 978-80-271-0731-5.
- VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence: [krize v životě člověka : formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál, 2002. ISBN 8071786969.

Články

- ČAMDŽÍCOVÁ, Sabina. Posílení role nezletilého v řízeních péče soudu o nezletilé. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Masaryk University Press, 2019, 27(2), 243-261 [cit. 2022-10-13]. ISSN 1210-9126.
- KVĚTENSKÁ, D. Forezní sociální práce a možnosti jejího uplatnění. *Listy sociální práce*, 2015, ročník III, číslo jaro, strana 19.
- ROBERTS, AR & BROWNELL, Patricia. (1999). A Century of Forensic Social Work: Bridging the Past to the Present. *Social work*. 44. 359-369.

Elektronické zdroje

- Asociación Española de Trabajadores Sociales Forenses. *Quienes somos?* Citováno 18.10.2022, dostupné na: <http://trabajosocialforense.com/iquienes-somos/>
- Center for Court Innovations. *Planning a Problem-Solving Justice Initiative A Toolkit for Tribal Communities*. Citováno 16.8.2022, dostupné na: Innovation. <https://www.courtinnovation.org/sites/default/files/documents/Planning%20a%20Problem-Solving%20Justice%20Initiative.pdf>
- Casey, Pamela M., David B. Rottman, and Chantal G. Bromage. *Problem-solving justice toolkit*. National Center for State Courts, 2007. Citováno 16.8.2022, dostupné na: <https://ncsc.contentdm.oclc.org/digital/collection/spcts/id/147/>
- Cochem.cz, z.s.. *Metodika zavádění interdisciplinární spolupráce v opatrovnickém řízení ve věci úpravy poměrů dětí po rozvodu*. Praha, 2020. Citováno dne 17.9.2022, dostupné na: https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/10/metodika_zavadeni_interdisciplinari_spoluprace.pdf
- Forensicare. *Model of Care 2021-2026*. Citováno 2.8.2022, dostupné na: <https://www.forensicare.vic.gov.au/wp-content/uploads/2021/08/FC-Model-of-Care-%C6%92-Web-30-07-21.pdf>
- Forensicare. Victorian Institute of Forensic Mental Health. *Social Work*. Citováno 1.8.2022, dostupné na: <https://www.forensicare.vic.gov.au/careers/our-expertise/social-work/>

- Gómez Gómez, Francisco y Soto Esteban, Raul. *The Development of Forensic Social Work in Spain*. The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention, 2016, 3 (9). strany 2604-2608. ISSN 2349-2031. Citováno 18.10.2022, dostupné na: https://www.researchgate.net/profile/Raul-Soto-Esteban/publication/307613286_The_Development_of_Forensic_Social_Work_in_Spain/links/57daabe808ae5292a3767e35/The-Development-of-Forensic-Social-Work-in-Spain.pdf
- Harwin, Judith, et al. "*The family drug & alcohol court (FDAC) evaluation project*." (2011). Citováno 1.10.2022, dostupné na: <https://bura.brunel.ac.uk/bitstream/2438/5909/2/Fulltext.pdf>
- Harwin, Judith, et al. "*Changing Lifestyles, Keeping Children Safe: an evaluation of the first Family Drug and Alcohol Court (FDAC) in care proceedings*." London: Brunel University. Retrieved September 10 (2014): 2014. Citováno 1.10.2022, dostupné na: http://wp.lancs.ac.uk/cfj-fdac/files/2018/04/FDAC_May2014_FinalReport-V1.1.pdf
- Harwin, Judith, et al. "*After FDAC: outcomes 5 years later: Final Report*." Lancaster University (2016). Citováno 1.10.2022. dostupné na: http://wp.lancs.ac.uk/cfj-fdac/files/2016/12/FDAC_FINAL_REPORT_2016.pdf
- Hernández, D. E. A. C. "*Trabajo social y mediación judicial. El trabajador social forense como mediador en el contexto de la mediación penal de menores*." Humanismo y Trabajo social 7, 2008: strany 135-154. Citováno 18.10.2022, dostupné na: <https://www.redalyc.org/pdf/678/67811462006.pdf>

- Joubert, Mariëtte & Van Wyk, Carel. (2014). *Social work forensic reports in South African criminal courts: Inevitability in the quest for justice*. Social Work/Maatskaplike Werk. 50. 10.15270/50-4-387. Citováno 30.9.2022, dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/286701934_Social_work_forensic_reports_in_South_African_criminal_courts_Inevitability_in_the_quest_for_justice/citation/download
- Justiční akademie. Probíhající projekty. *Základní informace o projektu*. Citováno 8.11.2021, dostupné na: https://www.jacz.cz/images/Projekt_Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_o_sob_ke_spravedlnosti/Zlepseni_pristupu_zranitelnych_skupin_osob_ke_spravedlnosti.pdf
- Justiční akademie. Aktuality. Pilotní testování využití soudních sociálních pracovníků je ve své polovině. Vydáno 12.1.2022. Citováno 1.9.2022, dostupné na: <https://www.jacz.cz/aktuality/1195-pilotni-testovani-vyuziti-soudnich-socialnich-pracovniku-je-ve-sve-polovine>
- Kraj Vysočina. *Okruh dětí, na které se SPOD zaměřuje*. Citováno 10.3.2022, dostupné na: https://m.kr-vysocina.cz/assets/File.ashx?id_org=450008&id_dokumenty=4064528
- Ministerstvo spravedlnosti. *Rodičovský plán*. Citováno 18.9.2022, dostupné na: <https://vyzivne.justice.cz/rodicovsky-plan/>
- Nadace OSF. *Politika ochrany práv dětí a zvláště zranitelných dospělých*. Citováno 12.3.2022, dostupné na: <https://osf.cz/wp-content/uploads/2020/11/Politika-ochrany-d%C4%9Bt%C3%AD-a-zvl%C3%A1%C5%A1t%C4%9B-zraniteln%C3%BDch-dosp%C4%9BI%C3%BDch-Nadace-OSF-1.pdf>
- Národní soustava povolání. *Soudní tajemník*. Citováno 10.11.2021, dostupné na: <https://nsp.cz/jednotka-prace/soudni-tajemnik>

- Native Women's Association of Canada. *Gladue report*. Citováno 26.8.2022, dostupné na: <https://www.nwac.ca/assets-knowledge-centre/What-Is-Gladue.pdf>
- NIFSW. Forensic Social Work Practice with BIPOC Community. 2021. Citováno 25.8.2022, dostupné na: <https://nifsw.com/powerpoints/ols/products/forensic-social-work-practice-with-the-bipoc-community>
- NOFSW. *What is Forensic Social Work*. Citováno 20. 2. 2021, dostupné na: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>
- Nováková, M., & Matoušek, O. (2017). *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – Cochemská praxe*. *E-psychologie*, 11(2), 71-77. Citováno 12.9.2022, dostupné z http://e-psycholog.eu/pdf/novakova_matousek.pdf
- Nováková, M., & Poláková, P., & Churavá, P. *Manuál Etablování interdisciplinární spolupráce*. Citováno 12.9.2022, dostupné na: <https://www.cochem.cz/wp-content/uploads/2021/09/MANUAL-final-cochem-bez-orez.pdf>
- Portál Justice. Statistické údaje z oblasti justice. *Seznam rejstříků soudu*. Citováno 10.11.2021, dostupné na: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice?clanek=seznam-rejstriku-soudu>
- Rapholo, Selelo Frank, and Jabulani Calvin Makhubele. "Forensic interviewing techniques in child sexual abuse allegations: Implications for the South African context." *Global Journal of Health Science* 11.6 (2019): 53-63. Citováno 30.9.2022, dostupné na: https://www.academia.edu/55790497/Forensic_Interviewing_Techniques_in_Child_Sexual_Abuse_Allegations_Implications_for_the_South_African_Context?from=cover_page

- Registr poskytovatelů sociálních služeb. *Hledání poskytovatele podle cílové skupiny Oběti trestného činu*. Citováno 1.3.2022, dostupné na: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/rozsirene_hledani_sluzby.do?si=&scs=5&spo=&spd=&zn=&srp=pdaz&zak=&zaok=&zao=&zau=&pn=&pic=&SUBSESSION_ID=1653327151791_2&sbmt=Vyhledat
- Registr poskytovatelů sociálních služeb. *Hledání poskytovatele podle cílové skupiny Ohrožené děti a mládež*. Citováno 1.3.2022, dostupné na: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/rozsirene_hledani_sluzby.do?pg=10&zn=&zao=&pic=&zak=&spd=&spo=&zaok=&zau=&pn=&scs=1&si=&srp=pdaz&SUBSESSION_ID=1653339445296_7#results
- Registr poskytovatelů sociálních služeb. *Hledání poskytovatele podle cílové skupiny Pachatelé trestné činnosti*. Citováno 1.3.2022, dostupné na: http://iregistr.mpsv.cz/socreg/rozsirene_hledani_sluzby.do?si=&scs=22&spo=&spd=&zn=&srp=pdaz&zak=&zaok=&zao=&zau=&pn=&pic=&SUBSESSION_ID=1653327246251_2&sbmt=Vyhledat
- Restorativní justice. *O restorativní justici*. Citováno 23.2.2022, dostupné na: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>
- TreMedias. *Metodika průvodce cochemskou praxí územního obvodu Okresního soudu Třebíč*. Citováni 10.9.2022, dostupné na: http://www.tremedias.cz/images/stories/webimg/projekty2019/metodika_cochem.pdf
- Villalobos, Alba Gutiérrez, and Roxana Mesén Fonseca. "Trabajo Social Forense en Costa Rica: la realidad social como evidencia científica en casos de violencia contra la mujer, valoración post mortem." *Servicios sociales y política social* 124 (2020): 43-58. Citováno 22.10.2022, dostupné na: <https://www.serviciosocialesypoliticassociales.com/-81>

- Williams, Marili. (2016). *Police social work in South Africa. Social Work/ Maatskaplike werk.* 52. 130-143. 10.15270/52-1-483. Citováno 30.9.2022, dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/296704932_Police_social_work_in_South_Africa
- Wolf, Robert. (2007). Center for Court Innovation. *Principles of Problem-Solving Justice.* Citováno 15.8.2022, dostupné na <https://www.courtinnovation.org/sites/default/files/Principles.pdf>

Příloha

Organizace pracující s cílovou skupinou FSP obětí trestných činů v České republice

Oběti trestných činů mohou využívat zejména služeb odborného sociálního poradenství, krizové pomoci, telefonické krizové pomoci, intervenčních center či azylových domů. Níže uvádím výběr služeb zveřejněných a registrovaných v Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí a Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů Ministerstva spravedlnosti (REGISTR, Oběti trestných činů, online).

- Bílý kruh bezpečí, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Telefonická krizová pomoc, Intervenční centra
- Centrum Locika, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
 - Akreditovaná služba Ministerstva spravedlnosti – Restorativní programy
- In IUSTITIA, o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
 - Akreditovaná služba Ministerstva spravedlnosti – Právní informace
- Persefona, o.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
 - Akreditovaná služba Ministerstva spravedlnosti – Právní informace
- ProFem, o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Intervenční centra
 - Akreditovaná služba Ministerstva spravedlnosti – Právní informace

- Pro Dialog, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
 - Akreditovaná služba Ministerstva spravedlnosti – Právní informace, Restorativní programy
- Spirála, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Krizová pomoc, Odborné sociální poradenství, Telefonická krizová pomoc, Intervenční centra
- SPONDEA, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Krizová pomoc, Intervenční centra
- Diakonie Českobratrské církve evangelické
 - Registrovaná sociální služba – Azylové domy, Krizová pomoc
- Charita Česká republika
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Intervenční centra, Azylové domy
- Člověk v tísni
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
- Střediska Probační a mediační služby
- Advokáti v Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Organizace pracující s cílovou skupinou FSP pachatelů trestných činů v České republice

Pachatelé trestných činů mohou využít zejména služeb odborného sociálního poradenství, sociální rehabilitace, služby následné péče, azylových domů, nocleháren, domů na půl cesty, terénních programů, krizové pomoci či telefonické krizové pomoci. Níže uvádím výběr služeb registrovaných služeb v Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí. (REGISTR, Pachatelé trestných činů, online).

- RUBIKON centrum, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Sociální rehabilitace
- Romodrom o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Terénní programy
- Laxus z.ú., Centrum poradenských služeb pro obviněné a odsouzené
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství
- Občanské sdružení Za branou, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Sociální rehabilitace
- SANANIM Z.Ú.
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Sociální rehabilitace
- DROP IN o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Služby následné péče
- Centrum sociální služeb Praha
 - Registrovaná sociální služba – Azylové domy, Odborné sociální poradenství, Telefonická krizová pomoc
- Slezská Diakonie
 - Registrovaná sociální služba – Noclehárny, Domy na půl cesty
- Charita Vimperk
 - Registrovaná sociální služba – Krizová pomoc

Organizace pracující s cílovou skupinou FSP ohrožených dětí a mládeže do 26 let v České republice

Děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy mohou využít zejména služeb terénních programů, nízkoprahových zařízení, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace, domů na půl cesty, odborného sociálního poradenství, krizové pomoci a telefonické krizové pomoci. Níže uvádím výběr služeb registrovaných služeb v Registru poskytovatelů sociálních služeb Ministerstva práce a sociálních věcí (REGISTR, Ohrožené děti a mládež, online).

- Centrum pro pomoc dětem a mládeže o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Terénní programy, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- Člověk v tísni
 - Registrovaná sociální služba – Terénní programy, Odborné sociální poradenství, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Centrum integrace dětí a mládeže, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Osobní asistence, Sociální rehabilitace
- LATA – programy pro mládež a rodinu
 - Registrovaná sociální služba – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Sdružení na ochranu ohrožených dětí, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- Diecézní charita Brno
 - Registrovaná sociální služba – Azylové domy, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Terénní programy

- Dětské krizové centrum, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Telefonická krizová pomoc, Krizová pomoc
- Dům tří přání, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Sociální rehabilitace, Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, Krizová pomoc
- Slezská diakonie
 - Registrovaná sociální služba – Domy na půl cesty, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, Terénní programy
- SOS dětské vesničky, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Domy na půl cest, Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- Centrum intervenčních a psychosociálních služeb Libereckého kraje
 - Registrovaná sociální služba – Odborné sociální poradenství, Telefonická krizová pomoc
- Cesta z krize, z.ú.
 - Registrovaná sociální služba – Telefonická krizová pomoc
- La Strada Česká republika, o.p.s.
 - Registrovaná sociální služba – Telefonická krizová pomoc
- Linka bezpečí, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Telefonická krizová pomoc
- Povídej, z.s.
 - Registrovaná sociální služba – Telefonická pomoc, Krizová pomoc

Související legislativa a instituce

Sociální pracovník se ve své praxi opírá zejména o Zákon o sociálních službách. Níže uvádím další legislativní dokumenty a instituce, které souvisejí s výkonem praxe forenzního sociálního pracovníka v opatrovnické justici.

Při práci s dětmi a mladistvými:

- Legislativa
 - Všeobecná deklarace lidských práv
 - Listina práv a svobod
 - Úmluva o právech dítěte
 - Evropská sociální charta
 - Evropská úmluva o výkonu práv dětí
 - Zákon o sociálně-právní ochraně dětí v aktuálním znění
- Instituce
 - Výbor pro práva dětí
 - Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dítěte

(PEMOVÁ, PTÁČEK, 11-24).

Při práci se zranitelnými dospělými nadto:

- Legislativa
 - Úmluva o mezinárodní ochraně dospělých osob
 - Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením
 - Občanský zákoník
 - Trestní zákoník
 - Zákon o obětech trestných činů
- Instituce
 - Veřejný ochránce práv
 - Evropský soud pro lidská práva

(NADACE OSF, online).